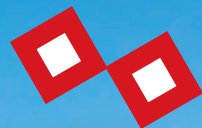

HRVATSKI PLANINAR

125
GODINA
HRVATSKOG
PLANINARA
1898 – 2023

ISSN 0354-0650

GODIŠTE **115**

ČASOPIS HRVATSKOGA
PLANINARSKOG SAVEZA
izlazi od 1898. godine

10

LISTOPAD
2023

HRVATSKI PLANINAR

ČASOPIS HRVATSKOGA PLANINARSKOG SAVEZA

»Hrvatski planinar« časopis je Hrvatskoga planinarskog saveza. Prvi je broj izašao 1. lipnja 1898. Od 1910. do 1913. tiskao se kao podlistak naziva »Planinarski list« u časopisu »Vijenac«. Od 1915. do 1921. i od 1945. do 1948. časopis nije izlazio, a od 1949. do 1991. godine izlazio je pod imenom »Naše planine«. Časopis izlazi u jedanaest brojeva godišnje (za srpanj i kolovoz kao dvobroj).

Nakladnik

Hrvatski planinarski savez
Kozarčeva 22, 10000 Zagreb
www.hps.hr
OIB 77156514497

Pretplata i informacije

Ured HPS-a
tel. 01/48-23-624
tel. 01/48-24-142
uredhps@hps.hr

Uredništvo

Adresa elektroničke pošte
za zaprimanje članaka,
vijesti i ilustracija:
hrvatski.planinar@hps.hr

Tisak

Kerschoffset d.o.o., Ježdovec

ISSN 0354-0650

Glavni i odgovorni urednik

Alan Čaplar
alan.caplar@hps.hr

Urednički odbor

Darko Berljak
prof. dr. Darko Grundler
Damir Janton
Ivan Hapač
Faruk Islamović
Krunoslav Milas
Radovan Milčić
prof. dr. Željko Poljak
Robert Smolec
Damir Šantek

Lektura i korektura

Željko Poljak
Robert Smolec
Radovan Milčić

Pretplata

Godišnja pretplata za Hrvatsku
iznosi **19,90 eura (149,94 kuna)**.

Pretplata se uplaćuje na žiro-račun Hrvatskoga planinarskog saveza HR4123600001101495742, pri čemu na uplatnici ili u obrascu za plaćanje, u rubrici »Poziv na broj«, treba biti upisan Vaš pretplatnički broj.

Godišnja pretplata za inozemstvo

iznosi 35,00 eura, a uplaćuje se na račun BIC ZABA-HR2X 25731-3253236, također uz poziv na pretplatnički broj.

Cijena pojedinačnog primjerka je 2,00 eura (+ poštarina).

Vaš pretplatnički broj otisnut je uz Vašu adresu na listiću za slanje časopisa. Nakon uplate i evidentiranja u HPS-u, na tom listiću možete vidjeti naznaku o obavljenoj uplati.

Kako se pretplatiti

Zainteresirani za pretplatu na časopis trebaju se telefonom, elektroničkom poštom ili putem web obrasca javiti u Ured Hrvatskoga planinarskog saveza (ured.hps@hps.hr, 01/48-23-624, 01/48-24-142).

Časopis se distribuira poštom, na osobnu adresu pretplatnika.

Godišnja pretplata se odnosi na kalendarsku godinu, pa novi pretplatnik nakon uplate dobiva sve brojeve tiskane u tekućoj godini. Pretplata se automatski produžuje na sljedeću godinu, do opoziva. S prvim brojem u novoj godini pretplatnicima fizičkim osobama šalje uplatnica za pretplatu, a pretplatnicima pravnim osobama računi.

Bibliografija

Stari brojevi časopisa u PDF formatu i bibliografski pretraživač sadržaja svih dosad izdanih brojeva dostupni su na web stranici HPS-a www.hps.hr

Suradnja u časopisu

Časopis objavljuje sve vrste članaka i vijesti zanimljivih za planinare. Prednost imaju prilozi sa zanimljivim temama koji su popraćeni boljim izborom ilustracija. Slike se mogu slati elektroničkom poštom ili putem web-servisa za velike datoteke. Slike treba slati u originalnoj veličini (bez smanjivanja), ne unutar Word dokumenata. Uredništvo zadržava pravo redakture, lekture i korekture tekstova. Stavovi i mišljenja suradnika iznesena u časopisu nisu nužno stajališta Hrvatskoga planinarskog saveza.

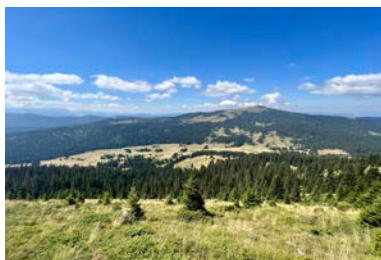
420 Uspjeh ili neuspjeh?

425 Najudaljeniji tribanjski stanovi

432 Pola stoljeća gospićkoga PD-a Željezničar

442 Ljubišnja

Sadržaj

Članci

- 420 Uspjeh ili neuspjeh?**
Sandra Drmić
- 425 Najudaljeniji tribanjski stanovi**
Neven Kursar
- 432 Pola stoljeća gospićkoga PD-a Željezničar**
Tomislav Čanić
- 439 Fotografski vjesnik HPD-a**
Vjekoslav Kramberger
- 442 Ljubišnja**
Tomislav Gračan
- 446 Južno Biokovo**
Željko Bockovac
- 449 Možda bih trebao**
Ivan Hapač
- 452 O jednoj zabludi u orijentaciji**
Josip Ungarov

Rubrike

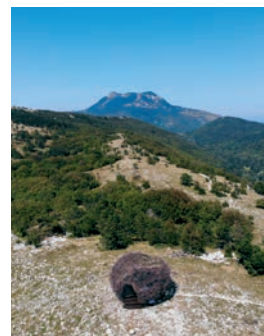
- 456 Tko je što u hrvatskom planinarstvu:** Milivoje Topić
- 459 Speleologija:** Speleološka ekspedicija Srednji Velebit 2023., Speleološka ekspedicija Sjeverni Velebit 2023
- 461 Vijesti:** 20. planinarski pohod »Skradskim stazama do svetoga Bernarda«, Iločki planinari na vrhu Balkana, Održani 26. Dani planinara Herceg-Bosne, Dani planinara Dalmacije 2023., 23. fotonatječaj HPD-a Mosor
- 465 Kalendar akcija**
- 466 Planinarska enigmatika**

Tema broja

Uspon na Jebel Toubkal u Maroku

Naslovnica

Planinarsko sklonište Kremenjak na Učki, foto: Alan Čaplar

Uspjeh ili neuspjeh?

Uspion na Jebel Toubkal (4167 m) u Maroku

Sandra Drmić, Đakovo

Zamisao o usponu na neki četiritisućnjak rodila se 2022., čim sam ispenjala vrh viši od 3000 metara. Nakon povratka s Dolomita 2022. počela sam intenzivno istraživati na kojoj bi se planini mogla ostvariti moja želja. Naravno, prvo što sam »guglala« bila su imena najlakše pristupačnih četiritisućnjaka. Trebao bi to biti vrh do kojeg se dolazi planinarenjem, a ne penjanjem. Tražila sam vrh bez zahtjevnih penjačkih detalja, koji nije u zoni vječitog snijega i leda. Baš nekako u to vrijeme otvorila se mogućnost prijave na poziv organizatora iz Zagreba na turu koja je značila putovanje na drugi kontinent – u Afriku. Cilj je »krov sjeverne Afrike«, najviši vrh Atlasa, Jebel Toubkal (4167 m) u Maroku.

Međutim, to je tek uvod u priču. Za početak sam trebala smisliti kako zainteresirati Dadu da uopće počne razmišljati o putovanju. Slijedilo je preispitivanje jesmo li uopće spremni za takav izazov, a zatim dogovor i konačna odluka. Uslijedila je prijava i nakon toga ništa se nije događalo do ožujka ove godine. Tada je

formirana WhatsApp grupa »Maroko 4/2023«, dobili smo termin i videolink za upoznavanje s vodičem i ekipom. Počeli smo pripremati opremu i nestrpljivo iščekivali dan polaska. Prije samog odlaska nervoza je rasla jer je visina od 4000 metara bila nešto što sam priželjkivala, ali čega sam se i pribojavala. Strahopoštovanje prema planini i visini stiskalo mi je želudac i pomalo ledilo krv u žilama.

Dan polaska se približio i stvari su polako došle na svoje mjesto. Planinarski dio putovanja u Maroko glavni je motiv cijelom ekipi. Za Dadu i mene bio je to glavni planinarski pohod u godini. Postali smo dio šarene ekipe. Ima nas odasvuda, iz Sarajeva, Zagreba, Varaždina, Ljubljane, Đakova. Vesela i sasvim posebna družina!

Prvi dan trebamo prijeći nekih 12 – 13 kilometara. Krećemo iz klanca Moulay Brahim prema Imlilu, ishodišnoj točki uspona na Toubkal. Pred nama se prostiru neobični pejzaži. U krajoliku prevladava ružičasta boja. Svuda uokolo su kamen, pijesak i prašina. Tu pustoš presijeca

Nacionalni park Toubkal

klanac, a uz njega se proteže oaza koja vijuga usporedno s rijekom što protječe klancem. Škrta je to zemlja, na kojoj se i priroda i čovjek bore za opstanak zelenila. U zelenilu oaze ističu se trešnje, mnoštvo stabala u cvatu, a podno njih terase na kojima se uzgajaju povrtnice. Pustinji se otima svaki komadić obradivoga tla!

Ugusto posložene kuće ružičastih, zemljanih boja, a između njih uske ulice berberskih sela, kao da se stapaju s okolišem. U tom škrtom okolišu, u ružičastim tonovima kamena i prašine, Marokanci ipak pridaju važnost bojama. I dok su sela bojom uklopljena u ružičasti ton zemlje, i moraš se dobro zagledati ne bi li ih uočio, vrata, oluci, detalji na terasama, tepisi i odjeća vrište bojama. I ništa se naizgled ni s čim ne uklapa, a sve tako dobro ide jedno s drugim. I vrijeme se ovdje pretače iz prošlosti u sadašnjost. Kuće od kamena i blata, obične i jednostavne, pružaju antene visoko, visoko gore, ne bi li uhvatile signale lokalne mreže.

Planinarska staza presijeca rijeku, prelazi naplavne ravnice i penje se postupno nebu pod oblake.

U nacionalni park Toubkal ne možeš ući bez tamošnjeg vodiča i plaćenih ulaznica. Iza jednog zavoja obavljamo ulazne formalnosti na putu za Toubkal. Naši vodiči Redvan i Abdul organizirali su mule i kuhara, koji se pobrinuo da cijelim putem imamo pripremljene obroke. Tako smo imali priliku kušati prava berberska jela,

IGOR MAVEC

Mula

pripremljena i poslužena na tradicijski način, i to na autentičnim lokacijama. Bilo je svega, od domaćeg voća, povrća, tažina (tradicionalnog jela spravljenog u glinenim posudama stožastog oblika), batbouta (kruščića)... Čaja od mente ima u neograničenim količinama. Cijelim putem imali smo osiguranu pitku, kupovnu vodu. Na takvo planinarenje baš i nismo navikli. Mule nose svu za taj dan nepotrebnu opremu, a mi polagano, s jednodnevnim ruksacima, stopu po stopu, hvatamo nove obzore i obrise planine i vrha koji nas čeka.

Kad iz Imlila jednom ubodeš planinarsku stazu, više ne možeš pogriješiti. Dobro ugažena staza vijuga prema planini i ne možeš skrenuti s nje. Uvijek je na vidiku netko od brojnih posjetitelja i planinara, a tu su i mule koje ostavljaju jedinstvenu markaciju. I koliko se god u početku trudim izbjegavati ih, nakon dva dana više me nije bila briga po čemu i kuda gazim. Cijeli uspon vodi terenom na kojem nema drveća. Zelenilo smo ostavili duboko dolje u kanjonu. Pod nogama se smjenjuju prašina, sipar i stijena. I ovdje nailazimo na odmorišta koja vrište bojama. U njima

Namještanje opreme

se nude hladovina i hladna, osvježavajuća pića. Ima svega, od kokakole do svježe iscijeđenoga narančina soka.

Osvježeni i odmoreni nastavljamo put. Kako se približavamo planinarskom domu Toubkal Les Mufions, vrijeme se mijenja. Visina čini svoje. Oblačimo jakne i grabimo naprijed, a kamen i prašinu zamjenjuje snijeg. Ritam hoda jednoličan je i lagan, a vodič nas još jedanput upozorava na ritam disanja i osluškiivanje govora vlastitog tijela. Dom se nalazi na 3207 metara. Isti dan poduzimamo aklimatizacijski uspon na 3500 metara i koristimo priliku da isprobamo dereze.

U domu nas čeka večera. Soba s kaminom je puna, traži se mjesto više. Umorni, crveni od sunca i hladnoće, dogovaramo se o sutrašnjem, završnom usponu i odlazimo na počinak.

Na većim visinama vrijeme počinje pokazivati svoju ćudljivu narav. Nema te aplikacije koja ti može pomoći ako se ono zainatilo da neće biti dobro. Ustajemo u tri ujutro, oblačimo se, namještamo čeonu svjetiljke i korak po korak, polagano krećemo prema vrhu... Uzbuđenje se može osjetiti u zraku! Hodamo u koloni, jedan iza drugoga. Sljedeći hvata stopu prethodnog. Oko nas je mrak, čeonu svjetiljka osvjetljava tek onog ispred tebe. Koračamo u tišini, polako. Novo iskustvo, prvi noćni uspon. Kroz glavu mi

lete misli. Mislim na poznate alpiniste i njihove uspone više od 8000 metara. Srce poskakuje od sreće, a osjećaj je kao da se i sama penjem na Everest.

Mali predah, pa polagano dalje. A onda vijavica, hladnoća i udari vjetra. Ledi se dah, trnu prsti. Lede se i naočale. Kristalići leda doslovno peckaju po licu. Navlačim drugi par rukavica. Udari vjetra toliko su jaki da nas gotovo ruše. Gubimo identitet jer nas je inje poistovjetilo. Boja odjeće izgubila se pod naslagama snijega iinja. Temperatura je oko minus 10 °C, ali osjećamo kao da je minus 29 °C. Cijela kolona zastaje, vodiči nešto govore, pokazuju rukom u visine, okreću se prema nama. Povratak! Muk. Što je? Vraćamo se, odustajemo od završnog uspona. Iako smo smrznuti, ispunjava nas nevjerica. Pred nama je preostalo nekih 200 metara visine i možda pola kilometra udaljenosti, 40-ak minuta uspona. I dok većina šuti i silazi, čuju se glasovi... možda... ali... ipak smo možda mogli...

Da, svi smo se sretno vratili, nismo se poigrali s planinom i ćudljivim vremenom. Planina je vječna i ona nas čeka. Ekipa i prijateljstva nastala na ovom putovanju najvrjednije su što smo ponijeli svojim domovima. Atlas nas nije iznevjerio. Svoju moć i ljepotu u svim vremenskim uvjetima predstavio je u sva četiri dana. Fotoaparati

IGOR MAVEC

Zimski uvjeti na Visokom Atlasu

smo zabilježili na tisuće slika i uopće nije bilo jednostavno izdvojiti ih i složiti priču.

U gotovo gluhoj tišini vratili smo se do doma s pitanjem zašto, zašto baš danas? Od stotinjak istomišljenika koji su taj dan krenuli na uspon, samo su trojica ispenjala vrh poigravajući se

sudbinom. Imali smo (ne)sreću da smo »potrefili« valjda najgori dan u godini za uspon na vrh. Bio je to definitivno najgori travanjski dan na Atlasu. I da, ostao je onaj tračak sjete u oku i tuge na dnu srca. Onaj planinarski nemir zbog nedovršenog uspona. Drugi put možda bude više, malko više sreće.

Kratak odmor, kupimo svoje stvari i hitamo prema Imlilu. Svakim korakom nizbrdo rađaju se nove ideje za preostale dane. S 4000 metara spuštamo se na 1042 metra, s dubokog minusa na plus 30 °C.

Merzouga je maleno selo u jugoistočnom Maroku, 50-ak kilometara od Alžira. To je carstvo pustinjaških dina, ružičastog pijeska i deva. I trebalo je dobro potegnuti do tamo. jer 560 kilometara dijeli Imlil od Merzouge. Ali, to je neka druga priča.

IGOR MAVEC

Mjesta Moulay Brahim, Imlil i mnoga druga u tom dijelu Maroka teško su stradala u razornom potresu magnitude 6,8 stupnjeva Richtera koji je 9. rujna pogodio to područje odnijevši više od 2800 života. Mnoge slike videne tijekom uspona na Jebel Toubkal zauvijek su nestale u ružičastom zagrljaju zemlje i prašine, a mnogi ljudi koje su sudionici pohoda susretali možda više nisu među živima ili su izgubili svoje najdraže i krov nad glavom. Dok čitate ovaj članak ili se prisjećate strašnih slika ruševina i ljudske patnje koje ste protekli mjesec vidjeli na televiziji, razmislite o sudbini tih ljudi i krhkosti ovog svijeta, koji se može u trenutku pretvoriti u prah. Planine su dio toga svijeta, u kojem je priroda unatoč globalnom napretku i dalje nadmoćna, a često i okrutna, baš kao što smo i mi okrutni prema njoj. U posljednjim metrima odustati od uspona na vrh suočavajući se s njezinom snagom, znak je razboritosti i poštovanja prema prirodi, a odgovor na pitanje iz naslova možda je jasniji nego u početku. Ur.

Najudaljeniji tribanjski stanovi

Ili kako sam susreo medvjeda

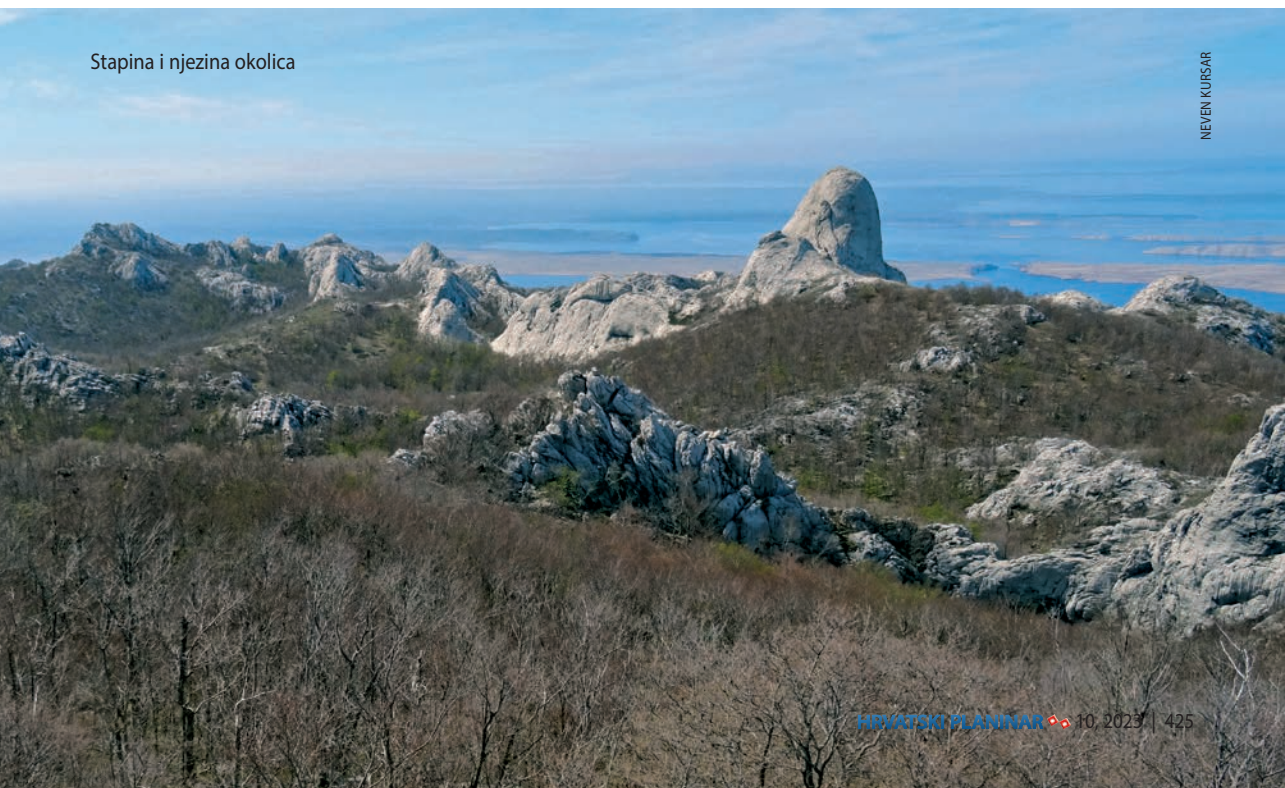
Neven Kursar, Šibenik

Početnu ideju za planinarski izlet koji u nastavku opisujem dobio sam čitajući »Kramarušu«, međumrežnu velebitsku (planinarsku) stranicu, na kojoj je njen autor Vitomir Cerovac, opisujući lokacije tribanjskih stanova, naveo da se najviši, odnosno najudaljeniji tribanjski stanovi nalaze ispod velebitskog vrha Velikih ploča (Veliki Pločeviti, 1351 m), ne opisujući pritom detaljnije njihovu lokaciju. Kako o točnom mjestu na kojem se nalaze nisam doznao ni iz druge dostupne planinarske literature, potražio sam Nikolu Vukića iz Svete Marije Magdalene, poznatoga kazivača i poznavatelja tog dijela Velebita, inače rodom iz Bristovca. Nikola mi je nasreću kazao da je svojevremeno kao lovac prokrstario tim područjem i uočio ostatke tih stanova otprilike 500 – 700 metara jugoistočno

od Puzališta, odnosno mjesta gdje se staza koja dolazi iz smjera Baketnice spaja s markiranom stazom Stap – Visočica. Taj desni odvojak dobro poznate planinarske staze, tj. spoj tih dvaju putova, nalazi se na početku uspona završnom šumovitom padinom po kojoj se staza za Visočicu penje do Dalmatinskih vrata (otprilike 250 – 300 metara ispod njih). Lokalitet preko kojeg ili u blizini kojeg se skreće prema stanovima zove se Puzalište, kao što mu i samo ime govori (puzati = klizati), zbog (nekadašnjeg) skliskog terena.

S obzirom na to da su ti tribanjski stanovi odavno napušteni, i to najvjerojatnije tijekom Drugoga svjetskog rata, današnji se Podgorci ne mogu složiti oko toga čiji su oni zapravo bili. Tako Ana Vukić, rođena Gazić, iz Tribanj Kruščice, rodom iz Renjovca, navodi da su

Stapina i njezina okolica

Zdilar kuk, Debeli kuk, Stapina, Velike ploče i Male ploče

pripadali Zubčićima, a spomenuti Nikola Vukić tvrdi kako su njihovi vlasnici bili Vukići.

Kad kod mogu, a to je u najvećem broju slučajeva, pohode po Velebitu planiram u obliku kružnih tura, tako da se u pravilu ne vraćam istim putem kojim sam došao do krajnjeg odredišta. Do tih, kako ih tribanjski Podgorci zovu, Stanova pod Pločan velikin može se iz pravca mora, odnosno juga, doći iz dvaju smjerova. Prvi vodi preko Stapa i Puzališta, a drugi preko Crnog sinokosa i Baketnice. Te su staze ucrtane na topografskim kartama, a obje su vodile iz Podgorja u Liku preko Dalmatinskih vrata, ispod kojih se, kako je gore navedeno, i spajaju. Ostajući vjeran svojoj navici kružnog istraživanja planina, jednim sam se pristupom koristio u dolasku, a drugim u povratku, i to rutom: Livodice (Bristovac

– Krčevine – Spllovak – Stap – Puzalište – Stanovi pod Pločan velikin – Baketnica – Splitvina – Jezerina Trošeljeva – Dubravice – Čađavci – Krčevine – Livodice.

Kad sam se iz smjera Stapa popeo na uzak, kameno-travnat greben iznad kuka Šabanove ploče (1111 m), otvorili su mi se predivni vidici u svim smjerovima. Posebno je dojmljiv vidik na Stapinu i Debeli kuk te na njihovu okolinu. S istog mjesta gledam Velike ploče i ispod njih šumovitu dolinu s Jančijevom kosicom (1048 m) na njezinom završetku, koja mi služi kao orijentir jer bi se baš pri dnu te doline trebali nalaziti »moji« stanovi. Usput promatram i teren kojim prolazi trasa staze kojom ću se od pretpostavljene lokacije stanova vratiti prema svom ishodištu u Bristovcu, točnije njegovom zaselku Livodicama.

Crni Sinokos i Jezerina Trošeljeva

Dok se tako u miru i velebitskoj tišini koncentriram za nastavak planirane ture te obilazak područja bez planinarskih oznaka kojim nikad prije nisam prošao, pokušavam dozvati u sjećanje moje planinarske početke kad sam ovdje prvi put došao iz pravca Stapa, produžujući tom prilikom kroz Dalmatinska vrata do Visočice (1619 m). Tada sam na planinarske ture (osim djelomično i kao svojevrstnu »antistres terapiju« nakon radnog tjedna) gledao gotovo isključivo kao na tjelesnu aktivnost, sa zacrtanim ciljem kretanja od točke A do točke B, smatrajući da je cilj ostvaren dolaskom do planirane krajnje točke (B), nesvjestan da tako propuštam ono bitno, a to je uživanje u svakom trenutku boravka u planini. Trebale su proći godine te deseci i deseci pohoda planinama dok u meni nije niknula te se

postupno sve više razvijala ta hedonistička, ali i istraživačka nit. Tome su nedvojbeno pripomogli i brojni članci poznatih istraživača planina, a među njima posebno zaljubljenika u Velebit, objavljivani u Hrvatskom planinaru u proteklih 125 godina (sada dostupni u digitalnom obliku). Iz ovih sam članaka naučio i spoznao kako je njima cijeli Velebit u stvari bio ta moja ciljana točka B te da se može i treba uživati u svim velebitskim predjelima i značajkama, uključujući njegov cjelokupni biljni i životinjski svijet, kao i ljudske tragove koje su ostavili Podgorci Bunjevci i gorštaci. I na kraju, ali ne i najmanje važno, tijekom proteklih godina rasla je u meni (kao vjerniku) duhovna potreba za meditacijom, unutarnjim mirom i spokojem koje čovjek može pronaći samo u osami i tišini planine,

Bivša njivica u dolcu ispod tribanjskih stanova

tako da mi je danas jednako važna i ta značajka planinarenja.

Imajući iskustva s obilaskom brojnih napuštenih podgorskih stanova, očekivao sam da ove

neće biti lako pronaći jer sam, budući da su davno napušteni, predmnijevao kako su vjerojatno zarasli u gustu šikaru. Ovaj se put moja očekivanja nasreću nisu obistinila jer nisam uzeo u obzir

Gornji tribanjski stan

Donji tribanjski stan

činjenicu da su, za razliku od ostalih lokacija tribanjskih stanova, »naši« smješteni duboko i visoko u planini. Stoga sam se pri spuštanju prema Jančijevoj kosici ugodno iznenadio vidjevši da hodam svijetlom i visokom bukovom šumom. Ni traga čuvenoj velebitskoj šikari i drači, zbog koje sam mnogo puta, i prije istrošenosti, morao obnavljati planinarsku odjeću, a koju je dobro zapamtila i moja koža!

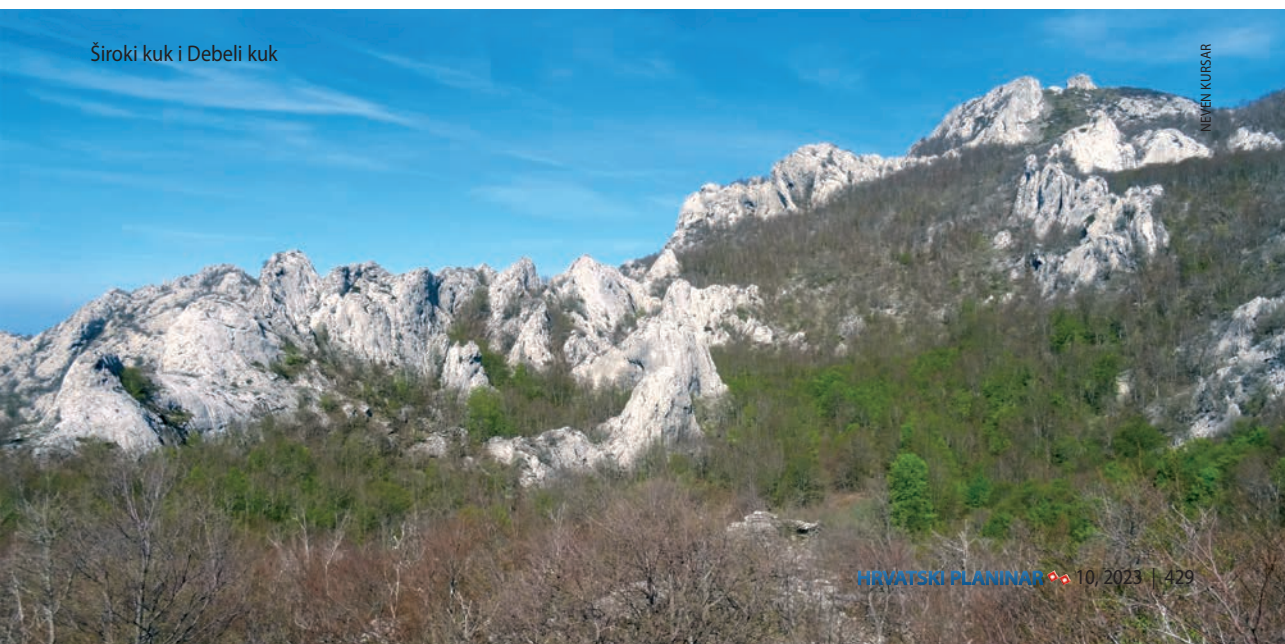
Pri samom završetku padine, na otprilike 1040 metara, malo iznad dolca iza kojeg se lagano uzdiže Jančijeva kosica, naišao sam na dobro uočljive ostatke dvaju tribanjskih stanova. U dolcu ispod njih još se razaznaju nekadašnje kamenom ograđene njivice, a sada pošumljene livadice. Iznad dolca se prema vrhu Velikim pločama uzdižu teško prohodne gudure, tako da se planinarima na taj vrh mnogo lakše popeti iz suprotnoga, tj. sjevernog smjera, s Jasenovih kosa (1309 m), podno kojih je odavna stigla šumska cesta. Cijela ta dolina od Puzališta do ostataka stanova, kao i njen nastavak kojim prolazi trasa staze do njenog spoja s VPP-om (malo prije Tatekove Kamene galerije), može se usporediti s brojnim velebitskim područjima pod bukovom šumom koja više sliče gradskim parkovima nego šumovitim planinama, pa svojom pitomošću odudaraju od divlje i surove okoline.

I dok sam se pri spuštanju iz smjera Puzališta do ostataka stanova kretao blagom padinom na kojoj se samo povremeno uočavala nekakva

stazica – iako ta zapravo nije ni potrebna jer je šumsko tlo cijelom širinom padine travnato i lako prohodno – u povratku sam čitavo vrijeme do spoja s VPP-om hodao dobro ugaženom stazom, koju sudeći prema ostavljenim tragovima, osim divljih životinja koriste i one domaće. U jednom sam trenutku kroz granje, visoko u stijenama, s desne strane staze, ugledao dva okna koja podsjećaju na otvore pećina, istraživanje kojih sam ipak ostavio za drugi put. Nakon prelaska VPP-a popeo sam se još uvijek uočljivom stazicom preko šumovite Baketnice na Gornju Splitvinu, kamenito-travnatu zaravan s koje se također pružaju predivni vidici u svim smjerovima. Najljepši mi je bio vidik na Stapinu i brojne okolne stijene očaravajućih oblika, s Kukom od Zdilara (1070 m) u prvom planu, koje sam više puta obišao.

Put me dalje doveo u predivan dolac Splitvinu, bivšu selinu Gazića iz Renjovca, okruženu s nekoliko dojmljivih kukova. Iz Splitvine u Podgorje vode dva puta, a oba prolaze kroz živopisne prolaze među kukovima, zvane vrataca. Na istoku su dolca Modra vrataca, kroz koja vodi staza za Crni sinokos, a na jugu se nalaze Vrataca od Splitvine, kojima prolazi staza po kojoj sam se spustio u travnati dolac Jezerinu Trošeljevu. Iz Jezerine dalje vode staze na sve strane. Osim spomenute staze za Splitvinu može se kratkim silaskom spustiti u Crni sinokos ili se malo dužim usponom popeti do Trošeljeve ruje i Vrataca od

Široki kuk i Debeli kuk

NEVEN KURŠAR

Zdilara, odnosno napraviti kružnu (Tatekovu) turu oko Stapine.

Četvrta staza, kojom su Vukići iz Bristovca izlazili na svoje stanove smještene u dolcima u podnožju Stapine, tj. u Zdilar, Kruškovac i Dulibicu, ide u smjeru juga. Njezinu mi je trasu opisao Mate Trošelj iz Sirovog (Silnog) Sela, koji ima lijep, obnovljen stan na Crnom sinokosu.

Budući da sam je već bio prešao i istražio, bilo je razumljivo da je i ovaj put izaberem kao najbliži put za povratak u Livodice (Bristovac). Od prijevoja ispod Jezerine staza se spušta kroz dva šumarka (Gornje i Donje Dubravice) te se potom podnožjem Pleća Opaljenog (953 m) spušta u šumom zarastao dolac Gornji Čađavac i ispod njega u obližnji Donji Čađavac, koji je i dalje znatnim dijelom travnata livada. Staza je lijepo trasirana, ali prilično zarasla budući da je, za razliku od okolnih staza, ne koriste Trošeljeve mazge (ili mule) jer je zbog nekog razloga u Donjim Dubravicama pregrađena granama. S obzirom na to da su na isti način zatvorene i staza ispod Vrataca od Splitvine, koja se spušta u

Jezerinu, kao i ona koja od Crnog sinokosa vodi prema Gazića torini, najvjerojatnije je upravo Mate na taj način htio spriječiti da njegove životinje odlutaju daleko od Crnog sinokosa i Jezerine.

Zanimljivo je da sam na stazi Jezerina Trošeljeva – Čađavci na nekoliko mjesta uočio stare i izbljedjele planinarske crveno-bijele oznake, koje su, pretpostavljam, iscrtali Ante Rukavina ili Slavko Tomerlin Tatek. Ni ovaj se put nisam propustio napiti izvrsne hladne vode iz prirodne kamenice koja se nalazi u stijeni blizu ostataka zidina velikog stana u Gornjem Čađavcu. Iako zbog veličine svog otvora kamenica ostavlja dojam da je mala, zapravo je prostrana i duboka. Granom dužine dva metra nisam uspio dodirnuti njezino dno.

Kada sam se iz Donjeg Čađavca zapadnim podnožjem Klekove glavice (760 m) začas spustio na markiranu stazu Ljubotić – Stap nedaleko od odvojka staze za Livodice, zadovoljan uspješnom turom, misleći na ona dva otvora u stijenama između Stapine i Jančijeve kosice, već sam počeo praviti plan za sljedeći pohod i ne sluteći u tom

Dolci Gornji i Donji Čađavac

Medvjed na stijenama iznad Sjauševca

trenutku da će ubrzo, zapravo, tek tada, uslijediti kulminacija i svojevrsan vrhunac izleta.

Budući da se Velebitom krećem u pravilu sam, što nipošto ne preporučujem neiskusnim planinarima, te da stoga ne pravim veliku buku, često susrećem ili vidim razne životinje, najčešće divokoze, ali nerijetko i srne, divlje svinje, lisice, zečeve te, naravno, zmije. Međutim, taj su mi pohod neočekivano obilježili medvjedi, koje se inače rijetko može vidjeti. U malo više od 20 godina planinarenja medvjeda sam vidio samo nekoliko puta. Toga mi se dana posrećilo čak dvaput, i to na početku i na kraju izleta! Prvog sam ugledao kad sam na stazi iznad Sjauševca zastao kako bih fotografirao panoramu tog dolca. U jednom trenutku pogled mi je odlutao prema stijenama sjeverozapadno od Sjauševca, na kojima sam ugledao razmjerno velikog medvjeda kako se izležava na jutarnjem suncu. Nakon nekog je vremena ustao, tako da sam mogao snimiti cijelu njegovu figuru. Drugi je slučaj bio drugačiji, odnosno bio je to razmjerno blizak susret. Naime, kad sam već bio samo 15-ak minuta od Livodica (Bristovca) i svog automobila, i to na stazi tik iznad Krčevina, odjednom sam lijevo ispod sebe, točno iz smjera spomenutog dolca, začuo buku koja je postajala sve jača i jača, a zbog čudnog glasanja nalik na hroptanje bilo mi je jasno da se radi o kretanju neke životinje kroz šikaru. Pogledavši u tom smjeru, na udaljenosti manjoj od stotinu metara vidio sam kroz raslinje kako nekakva crna prilika trči iz Krčevina uzbrdo usporedno s mojim kretanjem (ali u suprotnom smjeru), neprekidno ispuštajući čudne zvukove nalik na frktanje ili

hroptanje. U prvi sam mah pomislio da je riječ o golemom vepru kapitalcu, ali kad je životinja ubrzo izašla na čistinu s lijeve strane klanca, po čijoj zapadnoj strani inače prolazi staza kojom sam se kretao, shvatio sam da je to medvjed. Sada mi je žao što sam (ionako bezuspješno) pokušavao izvući fotoaparat iz torbice, jer sam propustio još nekoliko trenutaka uživanja u tom nezaboravnom prizoru, tj. promatranja kako se ta snažna životinja u brzom trku s lakoćom uspinje po strmim i rastrganim stijenama.

Budući da se medvjedi kreću prilično velikim područjem, odnosno staništem koje pretražuju u potrazi za hranom, a imajući u vidu činjenicu da sam medvjede/a vidio u vremenskom razmaku od otprilike sedam sati, i to na mjestima međusobno udaljenim samo pet-šest kilometara, ne isključujem mogućnost da se radilo o istoj zvijeri.

Nisam siguran je li ga isključivo naš susret toliko uznemirio i razdražio, ali i kad je nestao u šumarku visoko iznad mene, i dalje se iz tog smjera čulo njegovo strašno hroptanje i šištanje. Da mu ne ostanem dužan, i ja sam u tom trenutku ispuštao jedan glasan, neartikuliran uzvik.

Nakon povratka u Livodice još sam dugo sjedio na jednom suhozidu pod dojmom toga, vjerojatno neponovljivog doživljaja, tijekom kojega – ne znam da li zbog susreta na »svom terenu«, blizu civilizacije, ili pak stoga što sam čitao kako medvjedi napadaju ljude jedino kad se osjećaju ugroženima, jer nemaju odstupnicu – ni u jednom trenutku nisam osjetio strah ili nelagodu, već jedino iskreno divljenje prema toj veličanstvenoj životinji.

Pola stoljeća gospićkoga PD-a Željezničar

Uspomene i prilozi za kroniku gospićkog planinarstva

Tomislav Čanić, Gospić

Prvog je dana srpnja Planinarsko društvo Željezničar iz Gospića na svečan i aktivan način obilježilo dvije važne obljetnice - 125. obljetnicu planinarstva u Gospiću i 50. obljetnicu rada društva.

Svečanost je počela u ranim jutarnjim satima okupljanjem na kraju Rizvanuše, na mjestu gdje počinje uspon prema Visočici. Vrijedni organizatori postavili su kod ugibališta i izvora dva stola, a na njima mnogo kolača i pića dobrodošlice. Kao najstariji aktivan planinar u Gospiću, na početku pohoda ispričao sam pristiglim planinarima kako svake godine, prvoga vikenda u srpnju, PD Željezničar obilježava obljetnicu prvog organiziranog izleta Gospićana na Visočicu 2. i 3. srpnja 1898. Taj su davni izlet vodili prvi predsjednik gospićke podružnice Hrvatskog planinarskog društva kraljevski nadšumar Marko Drenovac i tajnik prof. Dragutin Franić. Pozivu se bila odazvala skupina zainteresiranih, uglednih građana, koji su se iz Gospića odvezli kolima do Divosela, odakle su u 14 sati krenuli pješice prema vrhu. Kad su došli na pogodno mjesto blizu vrha, odmorili su se i večerali. Tijekom

zalaska sunca uživali su u smiraju dana, a zatim prenoćili i nestrpljivo čekali izlazak sunca. Prizor izlaska sunca bio im je veličanstven, pa su s užitkom doručkovali i pripremili se za povrtak. Vratili su se drugim putom, prema selu Čitluku. Tamo su objedovali i kolima se slavodobitno vratili u Gospić. Taj je događaj zabilježen u ondašnjim novinama Hrvat, listu za pouku, gospodarstvo i politiku. Zanimljivo je da je taj prvi pohod na Visočicu organiziran samo tjedan dana pošto je 19. lipnja na poziv velikog župana Bude Budisavljevića dogovoreno da se osnuje podružnica HPD-a, i da se nazove Visočica.

Pošto sam nazočne upoznao s povijesnim događajima koji su se odigrali prije 125 godina, govorio sam o samom pohodu, o onome što planinare očekuje za vrijeme hodanja, upoznao ih s mjestima gdje će ih čekati voda za piće, o okrjepi u planinarskoj kući Visočica, načinu odlaska na vrh te povratku i spuštanju do vozila. Planinari su se uputili do Delukinog vrela, odakle su išli starim putom prema planinarskoj kući i vrhu Visočice. Za dva sata pristigli su do planinarske kuće, gdje su posebno počašćeni. Međutim, u međuvremenu je počela padati kiša, a iz daljine se približavao tutanj grmljavine pa su organizatori u dogovoru s članovima HGSS-a odlučili odustati od uspona na vrh i uputili planinare da se počnu vraćati prema cesti i njome se upute nizbrdo, a ujedno uputili im ususret kombi vozila kako bi im se skratilo hodanje. Tako su do 16 sati gotovo svi planinari prebačeni do HEP-ova objekta, gdje ih je čekao pripremljen ručak, okrjepa i svečani program. Prije početka zabavnog dijela uručene su zahvalnice društvima koja su organizirano došla na pohod.

Ugodno iznenađenje pripremio nam je župan Ličko-senjske županije Ernest Petry, koji nas je

posjetio u jeku najboljeg raspoloženja. Iako smo mu htjeli donirati prigodnu majicu izrađenu u povodu pedesete obljetnice, zahvalio je i umjesto toga odmah kupio dvije. Ostao je kratko vrijeme i družio se s nekoliko svojih prijatelja, koji su također aktivni članovi PD-a Željezničar.

Zanimljivo je da je na obilježavanju 50. obljetnice PD-a Željezničar bilo više od polovice naših članova, a posebno je pohvalno što su organizaciji proslave pridonijeli nekadašnji mladi i već afirmirani planinari ponikli u društvu, Joso Brozičević, Mario Šaban, Ivana Galac, Ana Barić, Mile Štajdohar, Mile Milković, Joso Serdar, Lucija Bušljeta, Daria Došen, Paula Fajdić Perković, uz nas nekoliko doajena te planinara koji su se u rad društva uključili poslije. Na proslavi su se pojavili i bivši predsjednici društva, Tomislav Rukavina, koji je bio na čelu društva

nešto više od godinu dana, i Milan Klobučar, koji je vodio društvo od reaktiviranja gotovo dvije godine, a poslije još dvije godine (od početka 2017. do kraja 2018.). Velik doprinos organizaciji dao je aktualni predsjednik Milan Špoljarić, uz suradnike Miru Zdunića, Tihomira Crnkovića, Vesnu Ladan, Milana Jurjevića i mnoge druge. Na proslavi su sudjelovali i voditelji zagrebačke podružnice PD-a Željezničar Drago Asić i Ivica Zorić s obitelji.

Nepravедno bi bilo ne spomenuti sponzore koji su potpomogli, neki u materijalnom, a neki u financijskom smislu, da se dostojno obilježi 50. obljetnica društva: Ličko-senjsku županiju, Grad Gospić, GS Gradnja, TZ Grada Gospića, Pekar Tušak, JVP, PP Velebit, Komunalac Gospić, Hrvatske šume, Lika ceste, HGSS i HEP. Svima njima najiskrenije zahvaljujemo!

Iz povjesnice PD-a Željezničar u Gospiću

Kao jedini živući planinar koji je član od dana osnivanja PD-a Željezničar, 16. travnja 1973., do dana obilježavanja 50. obljetnice, na svečanosti sam govorio o stvaranju i razvoju društva. Uspomene i postignuća trebaju biti zabilježeni.

Ideju o osnivanju društva dali su nam planinari iz drugih željezničarskih društava, a ponajviše zagrebački željezničari. Zbilo se to u jesen 1972., kada je skupina zagrebačkih željezničara bila na Visočici i kada smo u Gojtanov dom naišli pokojni Ante Rukavina i ja. Ante je nesumnjivo već tada bio istinski istraživač Velebita i izdao tri knjige. Puno je toga ostalo u rukopisima zbog njegove iznenadne smrti. Godinama je bio tajnik PD-a Visočica, a jedan je od glavnih »krivaca« što sam i ja fanatično zavolio planinarstvo. Dogovorili smo se da u Gospiću osnujemo željezničarsko planinarsko društvo, da okupimo ljude koji se žele ozbiljnije baviti planinarstvom te planinariti po Alpama i visokim planinama drugih republika i država. Glavni razlog osnivanja novog društva u Gospiću bila je mogućnost korištenja besplatnog prijevoza željeznicom na organizirane grupne izlete. Budući da je svaki planinar mogao biti član više planinarskih društava (najviše četiriju), osnivanjem novog društva ne bi se ništa remetilo jer bi planinari koji to žele i dalje ostali i članovi PD-a Visočica. Budući da je stavka prijevoza u troškovima izleta bila znatna, nije bilo puno dvojbi oko tog dogovora.

Osnovali smo inicijativni odbor, u kojem su najaktivniji bili Joso Popović, Dane Surla, Božo

Milković, Petar Stanić, Perica Korica i ja, a veliku smo potporu dobili i od Ante Rukavine i nekih mlađih planinara. Na pripremi statuta i drugih dokumenata te ostalim poslovima radili smo sve do početka ožujka, a osnivačku skupštinu zakazali smo za 16. travnja 1973. Za predsjednika društva izabran je blagajnik na željezničkoj postaji Gospić Petar Stanić, tajnika se ne mogu sjetiti, dok je blagajnu vodio Dane Surla, djelatnik Stambenog poduzeća u Ličkom Osiku. Nije dugo trebalo da u osnivačkoj godini društva organiziramo pohod na tada popularni Triglav. Iako se za odlazak vlakom do Jesenica putem željezničke objave prijavilo deset planinara, pošli smo samo četvorica. Prvi uspon na Triglav (2864 m) protekao je za mene s početničkim teškoćama, zbog slabe opreme, nedovoljnog znanja o hodaњу po stijenama i određene nesigurnosti zbog strmina kakve još nisam doživio. Spustili smo se s vrha na planinarski dom Planika te odatle otišli do kuće na Doliću, a kad smo krenuli preko Hribarice na Triglavsko jezero, počela je padati jaka kiša, praćena grmljavinom. Moji su stariji kolege sporije hodali, a meni se žurilo jer se nisam najbolje osjećao. Da mi je tada tko rekao da ću se za života 20 puta popeti na Triglav, rekao bih mu da nije normalan.

Trčao sam prema domu na Dvojnomo jezeru i naposljetku sjeo na kamen da se odmorim. Budući da je bila sumaglica, nisam vidio dom, pa sam nakon 15 minuta odmora krenuo dalje i iznenadio se koliko sam blizu kuće sjedio na kiši, a da je nisam vidio. Trojica mojih kolega stigli su više od sata kasnije, a zatim smo se spasonosno presvlačili i sušili. Ujutro smo krenuli prema domu na Komni, odakle smo se spustili prema izvoru Savice i uhvatili autobus za povratak do Lesca. Dalje smo se vraćali vlakom.

Krajem sljedeće godine odselio sam se s obitelji u Zagreb i u poduzeću RIS, gdje sam radio kao urednik tvorničkog lista, reaktivirao planinarsko društvo koje je nekad postojalo. Istovremeno sam ostao član i Visočice i Željezničara iz Gospića te koristio svaku prigodu za pridruživanje pohodima koje su organizirali gospićki planinari. Budući da sam imao mnogo prijatelja porijeklom iz Gospića koji su u Zagrebu bili ili zaposleni ili studirali, za njih sam organizirao mnoge

Ante Rukavina i Tomislav Čanić u šahovskoj partiji na Zoranićevom vrhu na Velebitu 1973.

Dani hrvatskih planinara 2002. i otvorenje planinarske kuće Vila Velebita na Baškim Oštarijama

zanimljive pohode. Zahvaljujući tome, popeo sam se na sve najviše vrhove u bivšoj državi, a u osmom desetljeću prošlog stoljeća na četiri tritisućnjaka, pohađao alpinistički tečaj i s dvojicom se zagrebačkih željezničara 1981. popeo na Mont Blanc.

U to su se vrijeme svake godine održavali sletovi planinarskih društava željezničara, koje smo iskoristili tako da osim sudjelovanja na njima pohodimo i mnoge druge vrhove koji su nam bili zanimljivi. Jednom smo nakon sudjelovanja na Sletu na Suvoj planini u Srbiji poslije dva dana otišli na Kopaonik, zatim na Pelister i Solunsku glavu u Makedoniji, Đerovicu na Kosovu, Komove i Durmitor u Crnoj Gori te na Maglić i Prenj u BIH, za što nam je trebalo 17 dana. Obično smo »trebovali« dvije željezničke objave, tako da je nas sedmero od 12 planinara koristilo godišnji odmor i otišlo na te višednevne ture, a ostali su se poslije sleta vratili u Gospić. Na taj su pohod išla braća Ante i Pave Rukavina, Perica Korica, Dane Surla, Željko Marić, Branislav Hložan, ja i planinarski prijatelj iz sarajevskog

Željezničara Pavao Vujasinović, koji nam je bio vodič.

U inozemstvu smo išli na Tatre u Poljskoj, Olimp u Grčkoj, Karpate u Rumunjskoj, Musalu u Bugarskoj, Grossglockner u Austriji i Grand Paradiso u Italiji. Od zagrebačkih Ličana, najredovitiji suputnici bili su mi Darko Vukelić, Marijan Marinčić i Rade Mamula sa suprugom. Od prijratnih aktivnosti društva posebno bih istaknuo vrlo uspješnu organizaciju 25. Jubilarnog sleta planinara željezničara bivše države, koji je održan od 4. do 6. srpnja 1985. na Baškim Oštarijama. Na njemu je sudjelovalo 18 planinarskih društava, s ukupno 670 planinara. Glavni teret složene organizacije prihvata, smještaja, prehrane, sportskih natjecanja i dodatnih prijevoza podnijelo je oko 60 planinara domaćih planinarskih društava »Visočica« i »Željezničar«.

Od zamjenskog do pravog društva

Slobodno mogu reći da je PD Željezničar bio poput nekog zamjenskog društva, a u punom se smislu riječi osamostalio poslije Domovinskog

rata. Početkom rata društvo je zamrznuo status i članovi su uglavnom planinarili kao članovi PD-a Visočica.

Za vrijeme Domovinskog rata bio sam pod radnom obvezom u Zagrebu, a istovremeno sam vodio podružnicu Visočice. Početkom 1995. pokrenuo sam časopis Lički planinar, a glavni suradnik bio mi je Ante Vujnović, s kojim sam dogovarao teme, jer sam zbog novinarskog posla za Vilu Velebita često dolazio na teren u Gospić.

Godine 1997. podržao sam inicijativu Željka Marića, Vlade Svetića i Jose Popovića da se obnovi rad PD-a Željezničar i sudjelovao u izradi njegova statuta. Za prvog predsjednika obnovljenog društva izabran je djelatnik Hrvatskih željeznica Milan Klobučar, koji je krajem 1998. podnio ostavku. Kada sam 1998. umirovljen, planinari PD-a Željezničar koji su me otprije poznavali predložili su mi da se kandidiram za predsjednika. Budući da sam osjetio kako vodstvo PD-a Visočica nema većih ambicija za znatnije iskorake u razvoju planinarstva na svom području, osmislio sam viziju koja je trebala pridonijeti korištenju resursa Velebita za povećanje planinarske aktivnosti. Velikom većinom izabran sam za predsjednika društva i stvarao viziju koja je imala za cilj da se u Gospiću stvori

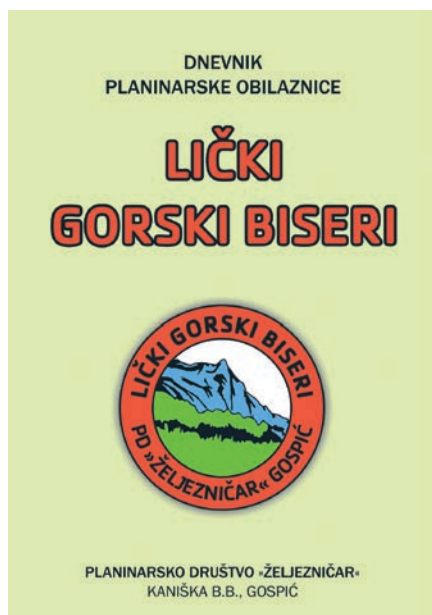
jako planinarsko društvo, primjereno lokaciji središnjeg dijela Velebita.

Najveći uspjesi gospićkog planinarstva

S ponosom mogu istaknuti da je gospićko planinarstvo svoje najveće dosege postiglo od 2000. do 2016. Sve je počelo pomlađivanjem društva i osnivanjem sekcije mladih u osmogodišnjoj školi »Dr. Jure Turić«. Drugi vid pridobivanja mladih srednjoškolaca bila su okupljanja za neke zanimljive ture, koje su bile kombinacija planinarenja i zabavnog života. Treći je način bilo animiranje mladih u najboljim godinama i već s nekim iskustvom potrebnim za bavljenje visokogorskim planinarenjem. Pri tome nisu bili zanemareni stariji planinari, koji su bili korisni za osiguranje logistike, bilo da se radi o aktivnostima na radnim akcijama, promidžbenim susretima ili doškolovanju.

Za osnovnoškolce organizirali smo svake godine planinarsku školu. Vodili smo ih na lakše, edukativne planinarske ture, vezane i uz povijesne lokalitete (Kolijevkom hrvatske državnosti), na planinarenje po Velebitu, poslije najčešće u Kuginu kuću i Vilu Velebita, a zatim i na Visočicu. Naše planinarske kuće donijele su društvu stvaranje radnih navika i financijsku sigurnost, ali i mogućnost da shvatimo kako održavanjem svojih objekata obnašamo i društvenu zadaću osiguranja smještaja na Velebitu za planinare iz cijele Hrvatske. Zahvaljujući tome stekli smo mnogo planinarskih prijatelja u svim krajevima Hrvatske.

Visokogorska sekcija omogućila nam je osposobljavanje mladih planinara za praktično obrazovanje i napredovanje u planinarstvu. Tako smo ostvarili kontinuiran slijed uspona na najviše hrvatske planine, potom na slovenske, kao i na planine susjednih zemalja. U srpnju 2001. poduzeli smo prvi organizirani pohod ličko-senjskih planinara na krov Alpa Mont Blanc, na kojemu je sudjelovalo sedam Gospićana. Usponi u visokim planinama nastavljani su 2004. odlaskom na Kilimanjaro u Africi, a sljedeće godine poduzet je uspon na Aconcaguu u Južnoj Americi. Mlađi članovi nastavili su u nešto manjem broju s usponima na Grossglockner, Grand Paradiso, Monte Cinto na Korzici i, naposljetku, 2010., na Yala Peak u Himalaji. Uspon na Mont Blanc i

Dnevnik planinarske obilaznice Lički gorski biseri

Gospićani na vrhu Kilimanjara 2004.

Kilimanjaro ostvarila su još trojica naših članova na drugom pohodu.

Brojni članovi društva završili su tečajeve za markaciste i vodiče, alpinističke škole i tečajeve Hrvatske gorske službe spašavanja. Nakon reaktiviranja HGSS-a u Gospiću 2002. mnogi su naši članovi postali gorski spašavatelji i obrazovali se u pojedinim stručnim specijalnostima potrebnima u Stanici HGSS-a. Zato nije čudo što su mnogi napredovali i na nacionalnoj razini, pa je tako Alen Zorić bio u jednom mandatu zamjenik pročelnika HGSS-a, a Josip Brožičević izabran je prošle godine za pročelnika HGSS-a. Moju aktivnost prepoznali su planinarski djelatnici u Hrvatskoj, koji su me u dvama mandatima izabrali za dopredsjednika HPS-a.

Važno je spomenuti da su prije Domovinskog rata planinari Visočice i Željezničara pokrenuli osnivanje stanice GSS-a u Gospiću. Aktivnost je nastavljena i poslije rata, ali je došlo do zastoja kada je 1996. nakon jedne vježbe HGSS-a

iznenada umro Ante Vujnović, prvi gorski spašavatelj iz Gospića.

Jedan od većih projekata PD-a Željezničar bilo je uspostavljanje planinarske obilaznice Lički gorski biseri, koja obuhvaća 20 kontrolnih točaka. U spomen na zbjeg stanovnika Lovinca i šire okolice preko Velebita u Domovinskom

Kugina kuća na srednjem Velebitu

Otvorenje planinarske kuće Visočica 2016.

ratu uspostavili smo planinarski pohod Tragom zbjega lovinačkog kraja. Redovno smo održavali rekreacijski planinarski pohod Četiri godišnja doba na Oštru, a Željezničarova podružnica u Perušiću održava pohod Četiri godišnja doba na Metlaču. I u Zagrebu smo sedam godina imali svoju podružnicu, koja je surađivala s društvom, a njezini su članovi dolazili na naše manifestacije i radne akcije u planinarskim kućama.

Jedan od najvećih projekata bila je izgradnja planinarske kuće na Visočici. U radnim akcijama sudjelovalo je oko 60 naših članova. Kuća se počela graditi na temeljima prijeratnog skloništa, koje je najprije trebalo sanirati, a zatim betonirati temelje, ozidati unutarnje i vanjske zidove, promijeniti krovnište, postaviti drvenariju, prozore i vrata, potom lamperiju, sagraditi dimnjak te urediti okoliš.

Bili smo organizatori triju međunarodnih susreta planinara željezničara, a sudjelovali smo i na susretima drugih organizatora (tri slovenska društva, dva hrvatska i po jedno društvo iz Mađarske i Srbije). Posebno smo se dokazali 2003., kada nam je Hrvatski planinarski savez povjerio organizaciju Dana hrvatskih planinara, na kojemu je sudjelovalo više od 1700 planinara iz Hrvatske i inozemstva. Na otvorenju te manifestacije, koja je održana na Baškim

Oštarijama, župan Ličko-senjske županije Milan Jurković svečano je otvorio planinarsku kuću Vila Velebita. PD Željezničar iz Gospića proglašen je za uspješnu organizaciju ove manifestacije najboljim planinarskim društvom u Hrvatskoj u 2003. godini. Vrlo brzo postali smo popularni u planinarskom svijetu Hrvatske.

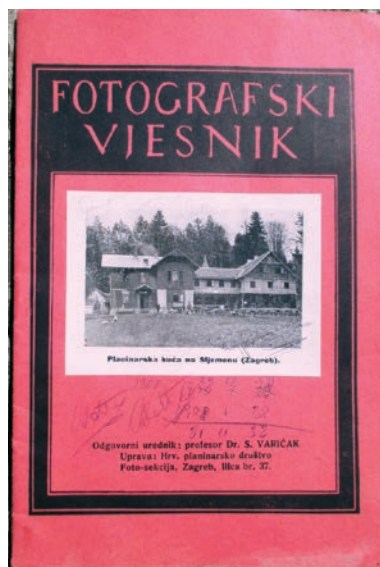
U razdoblju od 2000. do 2015. gotovo svake godine ostvarivali smo planove izleta te posjetili sve planine u Hrvatskoj i najveći dio planina u Hercegovini. Održavali smo više od 60 km planinarskih putova na Velebitu. Društvena aktivnost bila nam je na zavidnoj razini, pa smo tako više godina bili uspješni organizatori planinarskih zabava u Gospiću. Organizirali smo prezentacije o visokim gorjima, ne samo s naših, nego i drugih pohoda, a posebno atraktivne bile su hrvatske ženske himalajske ekspedicije. Zapažena su bila druženja u planinarskim kućama – mjesečne proslave rođendana naših članova, božićni domjenci i dočeci novih godina. Naša djelatnost i aktivnost nije prošla nezapaženo i na lokalnoj razini, tako da smo dobili i svoje prostorije, koje nijedno drugo planinarsko društvo u Gospiću nije dobilo u 125-godišnjoj povijesti. Mnogim našim članovima koji znaju cijeliti i vrednovati svoje i naše zajedničke uspjehe mnogo će toga ostati u trajnoj uspomeni.

Fotografski vjesnik HPD-a

Vjekoslav Kramberger, Požega

Ove se godine navršilo 125 godina od izlaska prvog broja Hrvatskog planinara (HP) jednog od najdugovječnijih časopisa u Hrvatskoj koji i danas izlazi i jednog od najstarijih planinarskih časopisa na svijetu. Hrvatsko planinarsko društvo (HPD) već je u svojim ranim godinama pratilo svjetske trendove i, kao jedno od najstarijih planinarskih društava, stalo uz bok planinarskim organizacijama europskih i svjetskih velesila. Uz male prekide u izlazenju prouzročene svjetskim ratovima, HP kontinuirano izlazi od 1898.

No, što se tiče svjetskih trendova, HPD je također prednjačio prateći jedan medij koji je u prošlosti bio luksuz i priželjkivana stvar koja nije bila dostupna svima, a to je fotografija. Planinarstvo i fotografija tijesno su povezani, gotovo da se jedno bez drugoga ne može ni zamisliti. Već prije stotinjak i više godina brojni su planinari imali priliku baviti se fotografijom te su postali fotografski amateri. Njihovo bilježenje planinskih predjela, gorštaka i njihovih nastambi, planinske flore i faune i danas su izrazito vrijedni

Prvi broj Fotografskog vjesnika, urednika dr. S. Varičaka

jer zahvaljujući njima znamo, na primjer, koliko se okoliš u planinama promijenio. Današnjem planinaru, koji stalno u džepu ima uređaj kojim

Tri broja prvog godišta Fotografskog vjesnika

Pet brojeva drugog godišta Fotografskog vjesnika

može snimati vrlo kvalitetne fotografije, teško je zamisliti da se za jednu fotografiju trebalo nekoliko puta potruditi. Za nošenje fotografske opreme, tehniciranje motiva i ispucavanje filma pa sve do izrade fotografije u posebnim komorama trebalo je mnogo entuzijazma, volje, ponešto talenta, ali svakako i novca. Fotografski pribor bio je prije Prvoga svjetskog rata vrlo složen i za većinu planinara nije mogao biti sastavni dio planinarske opreme.

U najstarijim brojevima HP-a nedostaje fotografija, ali poslije, naročito uoči Prvoga svjetskog rata, uvelike je zastupljena. Godine 1914. Odbor HPD-a organizira prvi nagradni fotonatječaj, pod pokroviteljstvom odvjetnika Ivana Gojtana, ličkog planinarskog pionira i dugogodišnjeg predsjednika HPD-ove podružnice u Gospiću. Tih godina uoči Prvoga svjetskog rata, ali i nakon njega, fotografije u HP-u objavljuju mnogi istaknuti planinari. Najviše traga ostavili su književnik Vjekoslav Cvetišić, autor putopisnih planinarskih zapisa u

četirima izdanim knjigama »Sa planina i gora« (1925. – 1933.), i dr. Radivoj Simonović, somborski liječnik koji je neumorno bilježio velebitske krajolike, ljude i život, snimivši tisuće fotografija, koje su i danas etnografsko blago Like i sjeverne Dalmacije. Fotografije je objavljivao i Fran Tučan, hrvatski prirodoslovac i pionir mineralogije i petrografije u Hrvatskoj, odvjetnik i političar Ivan Krajač, predsjednik HPD-a. Velik opus velebitskih motiva ostavio je i Josip Poljak, jedan od prvaka hrvatske speleologije, geolog i planinar, glavni urednik HP-a dvadesetih godina prošlog stoljeća. Fotografije su snimali i objavljivali i mnogi drugi zaslužni planinari: Ljudevit Griesbach, Rudolf Zikmundowski, Dragutin Gorjanović, Ivan Gojtan, E. Köröskényi i mnogi drugi.

Prije stotinu godina usavršena je izrada fotoaparata i on je smanjen na format kakav se zadržao do današnjih dana. Fotografija postaje dostupniji medij i planinari fotoamateri udružuju se u fotosekcije u brojnim podružnicama HPD-a. Fotosekcija je u HPD-u osnovana 1925. Njezini članovi održavaju predavanja i tečajeve o tehnikama fotografiranja, izvode praktične vježbe o izradi fotografija te izložbe, često nagradnoga karaktera. Jednaku aktivnost provode i fotosekcije planinarskih podružnica diljem Hrvatske. U HP-u tih godina postoji rubrika »Naše slike«, u kojoj autori fotografija iznose detaljan opis pojedinih objavljenih fotografija. U svakom je broju nekoliko vrlo kvalitetnih autorskih planinarskih fotografija u crno-bijeloj tehnici. Fotografija tako sve više postaje osnovno sredstvo popularizacije planinarstva i planinarske ideje uopće.

Sredinom 1926. vodeći članovi fotosekcije HPD-a pokreću Fotografski vjesnik – časopis

Velika Kapela - Begovo Razdolje. Fotografija Josipa Poljaka. Hrvatski planinar br. 5 - god. 22 (1926.)

Velebit - Ravni i Došen Dabar. Fotografija Radivoja Simonovića. Fotografski vjesnik br. 11 - god. 2. (1927.)

prijatelja fotografije. Bio je to prvi časopis namijenjen fotografima-amaterima planinarima. Glavni je urednik prvoga broja dr. Stjepan Varićak, a od drugog broja urednik je dr. Josip Poljak, koji istodobno uređuje i HP. Časopis je stručnoga karaktera, a osnovne su teme pouka, teoretska i praktična primjena fotografskih tehnika za amatere, početnike, ali i profesionalce. Časopis prati fotografska dostignuća, pa se objavljuju, uz vijesti iz svijeta fotografije, i brojne reklame za fotoaparate i fotografsku opremu. Iako su to reklame uglavnom stranih tvrtki i trgovaca, jedna je posebno zanimljiva, jer u njoj svoje usluge nudi tvrtka Iso Weiss, trgovina nasljednika zagrebačkog optičara i veletrgovca po kojemu je nosila ime, a koja je bila specijalizirana i za fotografsku opremu i stručnu literaturu.

Časopis je na 25 stranica izlazio dvije godine, tijekom 1926. i 1927. Koliko je točno brojeva izašlo, teže je zaključiti jer ga knjižnice ne posjeduju u cjelini. Davno sam u Požegi pronašao devet brojeva iz obaju godišta, što znači da je bio raspačavan diljem Hrvatske po podružnicama HPD-a. Osim prvoga broja, koji na naslovnici nosi fotografiju stare planinarske kuće na Sljemenu, ostali

su brojevi prepoznatljivi po secesijskoj naslovnici i fotografiji u sredini. U cijelom su opusu časopisa najdragocjenije crno-bijele fotografije planinskog okoliša i motivi naših gradova, a kvaliteta fotografija na visokoj je razini. Autori su brojni planinari, koji istovremeno objavljuju i u HP-u, ali i ostali amateri, koji se ovdje prvi put pojavljuju svojim radovima. U 1930-ima HP je najuspješnije fotografije objavljivao najprije na priložima u bakrotisku, a zatim ih skupio u našem prvom planinarskom fotoalbumu.

Taj slabo poznat planinarsko-fotografski časopis pravi je knjižni raritet, od velike važnosti za hrvatsku planinarsku baštinu. I danas je prikazivanje fotografija omiljena aktivnost planinarskih društava, no u digitalno doba fotografija je postala nešto sasvim drugo. Svatko je fotoamater i mnogo je lakše postati fotografski profesionalac. Ovim člankom odajemo počast svim fotografskim entuzijastima iz vremena prije i poslije Prvoga svjetskog rata, koji su uz ostale svoje planinarske aktivnosti fotografirali i bilježili okoliš, prirodu i društvo, i zahvaljujući kojima možemo doživjeti planinarski duh prohujalih vremena.

Ljubišnja

Tomislav Gračan, Zagreb

Vjerujem da velika većina hrvatskih planinara nikad nije čula za planinu Ljubišnju, a da je tek mali broj onih koji su čuli za nju imao sreće penjati se na neki od njenih vrhova. Razlozi su velika udaljenost, nepristupačnost i izoliranost područja u kojem se nalazi, a sve donedavno i težak pristup do njezinih vrhova.

Ljubišnja je planina na granici Bosne i Hercegovine i Crne Gore, između rijeka Tare i Čehotine. Njezin najviši vrh Dernjačišta ili Dernečište visok je 2238 metara i treći je po visini u Bosni i Hercegovini. Kao i drugi njezin vrh, Mala Ljubišnja, visok 2073 metra, nalazi se na samoj državnoj granici, dok se treći vrh, s oznakom Kota 2190, u cijelosti nalazi u Bosni i Hercegovini.

Prema predaji, planina je dobila ime za vrijeme vladavine srednjovjekovnoga hercegovačkog vladara Stjepana Vukčića Kosače. On je preko Ljubišnje pošao u Pljevlja po nevjestu za

svoga sina. Međutim, mlada djevojka jako mu se svidjela pa ju je obljubio na obroncima planine, koja je u narodu od tada poznata kao Ljubišnja.

Prije desetak je godina skupina entuzijasta koji održavaju internetsku stranicu planinarenje.ba, pokrenula izazov pod nazivom Challenge 2000+, cilj kojeg je popeti se na sve vrhove u Bosni i Hercegovini više od 2000 metara. Ima ih 78, a nalaze se na 12 različitih planina: Magliču, Volujaku, Ljubišnji, Čvrsnici, Prenju, Vranici, Treskavici, Vranu, Bjelašnici, Leliji, Zelengori i Cincaru. Kada je spomenuti izazov započeo, do nekih vrhova pristup praktički nije bio moguć jer nisu postojale označene planinarske staze ili su stare staze bile zarasle u šumu i klekovinu, a do nekih je vrhova pristup bio onečišćen minama. Nekima od vrhova iz Izazova ime ni danas nije označeno na zemljovidima, već su označeni samo trigonometrijskom oznakom s nadmorskom visinom, a za potrebe Izazova

Ljubišnja s Konjskog polja

označavaju se kao kote s nadmorskom visinom (npr. Kota 2190).

Izazovom Challenge 2000+ pokrenuto je rješavanje tog pitanja u planinarstvu Bosne i Hercegovine pa su tijekom godina očišćene staze do vrhova iz Izazova ili su napravljene nove. Do svih su vrhova staze sada označene, a na internet-skoj stranici planinarenje.ba mogu se naći podaci o pristupu svakom od njih i njihove koordinate, pa je do danas već stotinjak planinara završilo Izazov, a brojni planinari streme tom cilju.

Prijatelj Robert i ja dogovorili smo se da ćemo se za produžena vikenda u kolovozu ove godine, među ostalim, pokušati popeti i na Ljubišnju.

Do nje je zaista teško doći. Pristup Ljubišnji iz Bosne i Hercegovine polazi s visoravni Konjskog polja, koja se nalazi na jugozapadnom podnožju planine, na visini od oko 1550 metara. Visoravan je dugačka oko tri kilometara, a ime je dobila po tome što su na njoj nekada na ispaši boravila stada konja. Visoravan je bogata vodom, izvorima, potocima i jezerima.

U podnožju Ljubišnje više je sezonskih naselja u kojima ljeti borave stočari i pastiri. Konjsko polje udaljeno je od Foče, najbližega grada u Bosni i Hercegovini, malo više od pedeset kilometara.

Mi smo Ljubišnji pristupili iz Foče cestom uz kanjon Drine, koja se dalje nastavlja uz Čehotinu. Prošli smo pored Motela Brioni i u selu Dragočavi skrenuli desno na put u smjeru Pljevalja, što je označeno znakom uz cestu.

Prvih desetak kilometara cesta je asfaltirana, no dalje je neugodan makadam, za koji ipak nije nužno imati terensko vozilo. Na pola puta do Konjskog polja nalazi se kontejner granične policije Bosne i Hercegovine. Ondje smo zatekli samo jednog ljubaznog policajca, koji nam je pregledao osobne dokumente i nije se mogao načuditi odakle smo došli i kamo idemo.

Na Konjsko polje, početnu točku uspona, stigli smo za nešto više od dva sata naporne vožnje. Odatle se makadamska cesta nastavlja do tridesetak kilometara udaljenoga crnogorskoga grada Pljevalja.

Vrh Dernjačišta dominira nad sjevernom stranom Konjskog polja. Lijevo, zapadno od najvišeg vrha, može se uočiti još jedna uzvisina,

Katuni

gotovo posve obrasla klekovinom. To je vrh Mala Ljubišnja, visok 2073 m. Padine planine obrasle su travom, uz nešto rijetke crnogorične šume odmah iznad Konjskog polja.

Kako smo dan prije imali dug i naporan uspon na Malu Čabu (2086 m), najviši vrh Treskavice, a prije toga i uspon na Veliku Leliju (2032 m), najviši vrh Lelije, Robert je odustao od uspona na Ljubišnju. On ostaje fotografirati po Konjskom polju, a ja na uspon polazim sam.

Prema GPS koordinatama, s Konjskog polja treba se uputiti prema sjeverozapadu i jasno vidljivom vrhu Dernjačišta. Početak staze nije označen, pa GPS trag pomaže pri izboru najboljeg puta. Nakon nekoliko stotina metara uspona prolazim pored naizgled napuštenih pastirskih kuća smještenih između rijetkih crnogoričnih stabala. Iz jedne kuće vije se dim, no vani ne vidim ni ljude ni stoku. Nastavljam uzbrdo i izlazim iz šume na otvoren teren i tek tada vidim prostranstvo Konjskog polja. Put nije ugažen i jasno je da se malo planinara s bosanskohercegovačke strane penje na Ljubišnju.

Slijedeći GPS trag, povremeno nailazim na markacije. Do dvjestotinjak metara visine ispod vrha Dernjačišta orijentacija nije teška, a i bez GPS traga i markacija može se jednostavno penjati, no ondje počinje klekovina, koja je na nekim mjestima toliko gusta i visoka da se kroz nju ne može proći. Tek se na tom dijelu pokazuje koliko je dobro što imam snimak puta, koji

Vidik na Konjsko polje

me vodi kroz labirint klekovine na malu visoravan stotinjak metara ispod vršnoga grebena Dernjačišta.

Jasno vidim vrh s mnoštvom ljudi na njemu i gotovo ne vjerujem da je to moguće. Izlazim na vrh, na kojem je više od pedeset planinara.

Saznajem da su iz gotovo cijele Crne Gore te da se u Pljevljima održava Planinarski festival u okviru kojeg je organiziran i uspon na najviši vrh Ljubišnje. Razgovaram s nekima od njih i svima sam prava atrakcija. Planinar iz Zagreba došao je na Ljubišnju!? Jedan od organizatora festivala zamolio

Vrh Dernjačišta

me je da dam izjavu za crnogorsku televiziju, pa prvi put u svojoj planinarskoj karijeri dajem na vrhu planine izjavu za jednu nacionalnu televiziju.

Tek nakon toga uspijevam u miru razgledati vrh i promotriti vidike s njega. Vrh je prilično prostran, a označen je gomilom kamenja pored koje se nalazi metalna kutija s upisnom knjigom, u koju se upisujem.

Vidik s DERNJAČIŠTA nezaboravan je. Pruža se na brojne planine Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije, prema Jahorini, Treskavici, Zelengori, Magliću, Bioču, Durmitoru, Moračkim planinama, Radovini i Zlatiboru, te prema kanjonu rijeke Tare.

Nakon dvadesetak minuta na vrhu opraštam se od crnogorskih planinara i krećem po GPS tragu prema vrhu Male Ljubišnje, no ondje se trag pokazuje nepouzdanim jer ulazi u klekovinu kroz koju se ne mogu probiti. Pokušavam naći put, ali bez uspjeha jer je klekovina pregusta. Stoga odustajem od tog cilja i vraćam se istim putem na Konjsko polje.

Na povratku Robertu pokazujem fotografije i pričam mu o usponu i dogodovštinama s vrha. On mi pak pokazuje izvor vode koji se nalazi u blizini našeg auta. Točim vodu, razgledavamo Konjsko polje i zadovoljno polazimo na dug povratak prema Foči.

Vidik s vrha

Na vrhu

Ljubišnja je prelijepa, pitoma, no istovremeno ponegdje divlja i izolirana. Unatoč udaljenosti, zaslužuje posjet, jer malo je još takvih mjesta ostalo u Europi.

Južno Biokovo

Željko Bockovac, Makarska

Na samom početku ovog pisanja o Biokovu naslov mi je zazvučao jako čudno. Naime, otkad živim podno te planine, uvijek smo je zvali samo Biokovo! Od Dubaca pa sve do Baćinskih jezera. Taj otprilike 90 kilometara dug dinarski ljepotan oduvijek me je očaravao svojom divljinom, surovosti i veličinom. Osamdesetih godina prošloga stoljeća trasirana Biokovska partizanska staza (BPS), poslije preimenovana u Biokovsku planinarsku stazu (BPS), slovila je kao jedna od težih planinarskih obilaznica u bivšoj državi. Tu dugu i tešku stazu izvrsno je opisao dugogodišnji predsjednik PD-a Biokovo Ivo Puharić u svojoj knjizi »Biokovo i planinarstvo«. Osnivanjem

Parka prirode Biokovo, koji je svojim granicama »zaposjeo« sjevni dio planine, južni je dio ostao pomalo zapostavljen, kako u pogledu markiranja i održavanja staza, tako i u marketinškom, odnosno promotivnom smislu. Nekada su se o BPS-u u cijeloj njegovoj dužini skrbbjeli članovi PD-a Biokovo iz Makarske. Nažalost, krajem 20. stoljeća broj članova toga društva znatno se smanjio, a južni dio planine prepušten je entuzijastima i volonterima iz sela Kokorića (sa sjeverne strane) te primorskih mjesta Drašnica i Igrana (sa južne strane). Staze su održavane radi turizma i rekreacije domaćih stanovnika.

Zemljopisno, sjeverni od južnog dijela Biokova neprirodno dijeli cesta Makarska

Građeni put pod Svetim Ilijom

– Vrgorac, koja je ujedno i jugoistočna granica Parka prirode Biokovo. Drugi dio planine, koji se nalazi izvan granica parka, mogli bismo podijeliti na više cjelina. Prva bi bila predio Kline između Gornjih Igrana na sjeveru i Drašnica na

jugu. Sljedeći, ujedno i najviši dio južnog dijela planine, nalazi se iznad primorskih mjesta Igrana i Živogošća, a zove se Sutvid ili Velika kapela, po vrhu visokom 1158 metara. Dio Biokova s njegove sjeverne strane, iznad sela Kokorića i Višnjice,

Planinarsko sklonište Adrion

Baćinska jezera i ušće Neretve s vrha Svetog Ilije

naziva se Rilić, a najviša je točka istoimena kota visoka 773 metra. Ime Rilić posljednjih se dvadesetak godina počelo neopravdano upotrebljavati za cijeli južni dio Biokova, što ne odgovara stvarnosti. Glavno je obilježje Rilića velik, dugačak greben, koji se najbolje vidi sa sjeverne strane.

Predio iznad primorskog mjesta Drvenika, koji spominje Alberto Fortis u »Putu po Dalmaciji« opisujući prelazak Biokova, zove se Drveničke stine. Ondje se nalazi teško dostupan vrh Sokolić (788 m). Malo dalje, iznad sela Podaca, nalazi se Podačko polje, koje nadvisuje markantan vrh Viter (769 m). Dio iznad Brista mještani zovu Briške stine, a dio iznad Gradca Gračke stine. Te stijene i predio Grabovica čine najjužniji dio Biokova, koji završava u Baćinskim jezerima kod Ploča.

Po mojem je mišljenju najljepši vrh južnog dijela Biokova Sveti Ilija (773 m), s kojeg se pruža predivan vidik na sve strane. Zahvaljujući vrijednim članovima HPD-a Adrion iz Gradca i HPD-a Grabovica iz Ploča, južni dio planine posljednjih godina doživljava sve veću posjećenost. Razlog su za to mnoge obnovljene i markirane staze

te nova planinarska kuća Adrion, 546 metara iznad Gradca. Kraći je pristup moguć i iz sela Grnčenika. Kapacitet kuće je 10 planinara, ali livade oko kuće nude dodatna mjesta za boravak u šatorima. S toga se mjesta nude predivne ture na vrhove Svetog Iliju, Paškal, Kabu, Skok i druge.

Osim svježih markacija, članovi navedenih društava uredili su i neke nove staze, tako da je konačno dovršena i kompletirana »kičma«, odnosno grebenski dio Biokova u cijeloj svojoj dužini od 90 kilometara. To će posebno razveseliti hodače koji se odlučuju na izazov zvan »Biokovski vuk«. Oni su dosad između Drveničkih stina i Podačkog polja morali silaziti na sjevernu ili južnu stranu, pa se ponovno penjati na greben planine. Ako pak nemate vremena da uzdužno prijeđete cijelo Biokovo, na južnom dijelu obvezno posjetite barem okno Zjatve te predivne vrhove Sutvid, Vitrenik, Šapašnik, Svetog Iliju i brojna druga lijepa mjesta. Za bolju orijentaciju, preporučujem planinarsku kartu »Južno Biokovo« u izdanju HGSS-a. Pozivam sve planinare da posjete i uživaju u biokovskim stazama i vrhovima jer Biokovo nikad ne razočara.

Možda bih trebao

Razmišljanja na Velebitu

Ivan Hapač, Sveta Nedelja

*Dokle god mislite da je sve
netko drugi kriv, puno ćete patiti.*

Dalaj Lama

Sjedim i s Alana gledam oblačno nebo iznad otoka. Već nekoliko dana carujem u samoći Velebita dežurajući u planinarskoj kući. Nije prvi put, ali ovaj me je put samoća pritisnula više nego ikada.

Moj dolazak pripremiло je prelijepo travanjsko vrijeme i sa svih su se strana najavljivali posjeti planinara, i to u većem broju, što je sudeći prema prijašnjim iskustvima, neobično za to doba godine. I mene je zavaralo »ljetno« vrijeme, bez snijega, bez niskih temperatura, a i vegetacija je bila »prevarena«. Cvijeće je prvo pokazalo svoju neskrivenu ljepotu, a pupovi na granama velikih bukvi već su pomalo nastojali otvoriti krila i pozelenjeti od radosti. I onda je sunce sa smiješkom zašlo za oblake, a lagana se kišica ubrzo pretvorila u obilan snijeg, i to u noćnim satima,

uoči zore, kada me je probudila jaka grmljavina. Krpe snijega padale su kroz svjetleću prugu moje čeone svjetiljke. Bjelina zore i desetak centimetara snijega – a do podneva ga je bilo čak tridesetak centimetara – malo su me zatekli nespremna, ali samo u očekivanjima. Jer bio je to ustvari pravi, neobuzdan, vremenski promjenjiv Velebit. Auto sam jedva vidio od nanosa koje je napravio vjetar. Ljepota je bila spontana, nenametljiva, kao da želi nadoknaditi ovogodišnju polubijelu zimu. Još je malo padalo i kako je vrijeme protjecalo, tako su snijegu topla zemlja i ugodnih nekoliko stupnjeva pripremili punu negostoljubivost. Zaspao sam u idili snježnog Velebita.

Mir i tišina jutra pustili su me da drijemam u jutarnjim satima, jer nikoga nije bilo i imao sam slobodu uživanja. A već ujutro čulo se kako kapi rastopljenog snijega kapaju u oluk na rubu kuće. Za nekoliko sati vidio sam i obrise asfalta na cesti. No, i sunce se odozgo punim osmijehom smiješilo na bjelinu snijega. U takvim okolnostima bijelo

IVAN HAPAČ

Livada na Alanu prije snijega

IVAN HAPAC

Tako to počne

iznenađenje nije imalo snage boriti se, popustilo je pred nasrtajima topline sa svih strana i već drugog jutra cesta je bila prozivna. Cvjetovi su virkali iz tanašnog pokrivača i veselili se toplom suncu.

Kako u današnje vrijeme ne moramo čekati da završe vijesti kako bismo čuli izvještaj o vremenu i prognozu, gosti Velebita, kao po nekom dogovoru, otkazivali su svoj dolazak. Neki su čak spominjali bolest pojedinog člana, neki su imali opravdanje da nemaju adekvatnu opremu. Za današnje brze šarene planinare, nije to ništa što nisam očekivao. Vidimo se drugi put, vidimo se kad se snijeg otopi, vidimo se kad ozdravimo, a čudno je to što je vrijeme tih dana bilo očaravajuće.

Sjedio sam i provodio sate u gledanju kroz prozor pijući čaj ili vruću kavu s vrućim mlijekom. Omaklo mi se pa sam gledajući popio i poneko pivo nakon objeda.

Sutradan sam najprije osluhnuo, a onda i osjetio početak burnog vjetra. Grane su se

savijale, a crni je oblak malo-pomalo zatvarao vidik prema moru. Bio je prilično neodlučan i u strahu od bure katkad malo uzmaknuo, ali nakraju je ipak odlučio i sa sobom donio snijeg te dopustio buri da ga nosi u svom vječnom smjeru, prema moru. Izgledalo je mnogo ozbiljnije nego proteklih dana jer je hladnoća počela zamjenjivati proljetnu toplinu i ubrzo smo svi mi – mislim na cvijeće, bukve, granje i sebe – bili u debelim minusima. Ono što me je donekle činilo nespremnim bila je činjenica da sam na Velebitu više puta doživio snijeg i nisam zbog toga spuštao auto u niže, sigurnije krajeve, ali kad je bura počela svoju igru, trebalo je priznati tko je jači i bježati. Ovaj put htio sam biti bahatiji i nisam ništa poduzeo... a možda sam trebao.

Snijeg je dva dana stalno padao, uz stvarno jaku buru, a da je stvarno jaka, dokazivala je prazna livada bez imalo tragova snijega. Poučen iskustvom, zamijetio sam da se već iza onoga bezazlenoga grma na cesti prema moru stvara

lagani nanos. Mislio sam i opravdavao svoju odluku da ću ostati »zatečen« snijegom sve dok on ne odluči dati prednost toplijem vremenu. A to može trajati samo danima, nikako mjesecima. No, sljedeće su jutro debele sige snijega s krova pokazivale da i nije sve baš tako bezazleno. Bura je i dalje drmala, a snijeg je, tamo iz smjera Like, i dalje stizao. Buka koju je stvarala bura potvrdila je ozbiljnost situacije. Minusi su se povećali. Čuo sam se s prijateljima, koji su me uvjerali da to neće trajati predugo i da će već sutradan sve biti uobičajeno.

Polagano sam ujutro odškrinuo zavjese na prozoru sobe i stvarno, snijeg je prestao padati, a nisam više čuo ni huk bure. Prošetao sam se malo da vidim koliki su nanosi. Auto je bio zamrznut i zatrpan, sve je bilo »ugodno« zatrpano. Malo sam nacijepao grana pripremljenih iza kuće, malo kuhao nekakve ukusne čarolije i već sam peti dan bio sam. Koliko ljepote i novih emotivnih spoznaja, koliko neočekivanih razmišljanja, a sve zato što sam bio bez razgovora s drugim ljudima!

Sutradan ujutro skočio sam iz kreveta jer sam začuo ili sanjao zvuk automobila. Ali nisam sanjao! Dva terenska auta prošla su ispred kuće i otišla cestom prema Kosici. Odmah sam se

osjećao bolje jer nanosi od mora, prema svemu sudeći, nisu porasli do svojih zimskih visina. Nisam se stigao ni obući da izađem iz kuće, ako ništa drugo da ponovno vidim ljude, a oba su se auta natraške vratila do parkirališta na livadi, okrenula i otišla prema dolje. Valjda je više gore, kao i obično, na cesti bio viši nanos. Kad sam izašao, vidio sam da su terenci prije kuće, sa strane, probili popriličan nanos, a time meni omogućili prolazak, naravno, ako zatreba. Gledajući na sve strane, vidio sam tragove našeg Sulje (to je nadimak našega vjernog lisca koji nas obilazi cijele godine), a s krova kuće ponovno se čulo kapanje vode od snijega koji se topio.

Već istog popodneva spustio sam se po tragovima prema moru i vidio da su svi nanosi probijeni, a cesta provozna čak i za moj niski »tutač«.

I tako sada sjedim, prenosim svoje osjećaje u ove retke i uživam, ali ipak, sedam dana kako nisam nikoga vidio pomalo mi sjeda u razmišljanje i sjetu. Tješi me, kao i uvijek, mala ljubomora onih koji sebi ne mogu prečesto omogućiti i dopustiti ovakve trenutke posvećene sebi i prirodi. I tako carujem u samoći, i možda bih trebao baš za inat uživati.

Ma, ustvari, uživam, A tko ne bi? Jer, to je Velebit!

Zimska idila

O jednoj zabludi u orijentaciji

Josip Ungarov, Šibenik

Nedavno sam nakon uspona na Trovrh (1233 m), južno od Udbine (od domaćih sam čuo i ime Trovura), i obilaska kraja oko tih brda naišao na ostatke starih crkvi. Zanimalo me je čije su bile. O nekima od njih nisam tada mogao pronaći podatke. Geografska orijentacija njihovih osi bila je približno zapad-istok. Sjetio sam se da je u planinarskoj školi bilo jedno poglavlje o orijentaciji u prirodi, bez kompasa; po mahovini, godovima na panjevima i orijentaciji starih crkvi. Onda mi je u glavi »zazvonila« tvrdnja, za koju ne znam gdje sam je čuo ili pročitao, da pravoslavne crkve imaju vrata okrenuta ka zapadu, a oltar je na istočnoj strani, dok je u katoličkih crkvi obrnuto. Razmišljajući o toj tvrdnji, pokušao sam se sjetiti koja to katolička crkva ima vrata na istočnoj strani, a oltar na zapadnoj i nisam se mogao sjetiti nijedne.

Kad sam se vratio kući, prvo sam potražio informacije na »sveznajućem« internetu. Našao sam svakojake, pa i oprečne navode. Tako, primjerice, u [6] i [7] zaista piše da pravoslavne crkve imaju vrata okrenuta ka zapadu, a oltar je na istočnoj strani, te da je u katoličkih crkvi obrnuto. U dokumentu HGSS-a »Približna orijentacija« [8], kao jedan od pouzdanijih načina orijentacije bez kompasa, navodi se da su crkvice u planinama u pravilu postavljene tako da je ulaz na zapadu, a oltar na istoku. Zvonik na preslicu, ako ga ima, uvijek je iznad ulaza – na zapadu. Pritom ne razlikuju pripadnost crkve određenom ogranku kršćanstva. Ipak, u većini izvora navodi se da orijentacija crkvi nije uvijek dosljedna, pa snalaženje prema njima nije pouzdano.

Različitost navoda na internetu i nije me iznenadila, s obzirom na mnoštvo netočnosti, pa i gluposti koje se ondje mogu naći. Ipak, postoje i knjige, koje bi trebale biti pouzdaniji izvori. Evo što sam u njima pronašao!

U knjizi »Planinarstvo i alpinizam« [1] autor Zlatko Smerke na str. 193 navodi: »...u kršćanskim crkvama okrenut je oltar prema istoku, a glavni ulaz je na zapadu. Novije crkve se grade po urbanističkom planu pa nisu dovoljno pouzdane. Crkve starijeg datuma i historijskog značenja mogu poslužiti za orijentaciju«. Međutim, u sljedećem odlomku iznosi zbudujuću tvrdnju: »U pravoslavnim crkvama oltar je na istoku, a ulaz na zapadu«. Što je onda s katoličkim crkvama?

U knjizi »Priručnik iz vojne topografije« [2] autor Bogomir Janković na str. 62 piše: »Određeni objekti u prostoru zauzimaju poseban položaj, uslovljen običajima, tradicijom ili religijom. Na primjer, oltar u pravoslavnim crkvama nalazi se na istoku, a glavni ulaz na zapadnoj strani, dok je kod katoličkih crkava to obratno«. Isto proizlazi i iz »Planinarskog udžbenika« [3] Alana Čaplara gdje na str. 212 o metodama približne orijentacije piše: »One se temelje na zapažanjima da su naslage mahovine obično deblje na sjevernim, a godovi širi na južnim stranama stabala te na činjenici da starije katoličke crkve imaju oltar okrenut prema zapadu, a ulaz prema istoku (pravoslavne obratno)...«, iako uz napomenu da: »takve metode određivanja strana svijeta nisu dovoljno pouzdane, pa ih nije opravdano uopće smatrati načinima orijentacije«.

Za početak ću reći kako je zabluda da su katoličke crkve suprotno orijentirane od pravoslavničkih, kao i da je orijentacija crkvi pretežno u smjeru zapad-istok, o čemu u nastavku slijedi obrazloženje. Radi preciznosti daljnjeg opisa, definirat ću »orijentaciju crkve« kao smjer njezine glavne osi, gledano od glavnih ulaznih vrata prema glavnom oltaru, obično smještenom u apsidi crkve. U pravilu su bočni zidovi crkve paralelni s glavnom osi, iako sam pronašao podatke da u nekih crkvi pojedini zid u manjoj mjeri odstupa. Kao

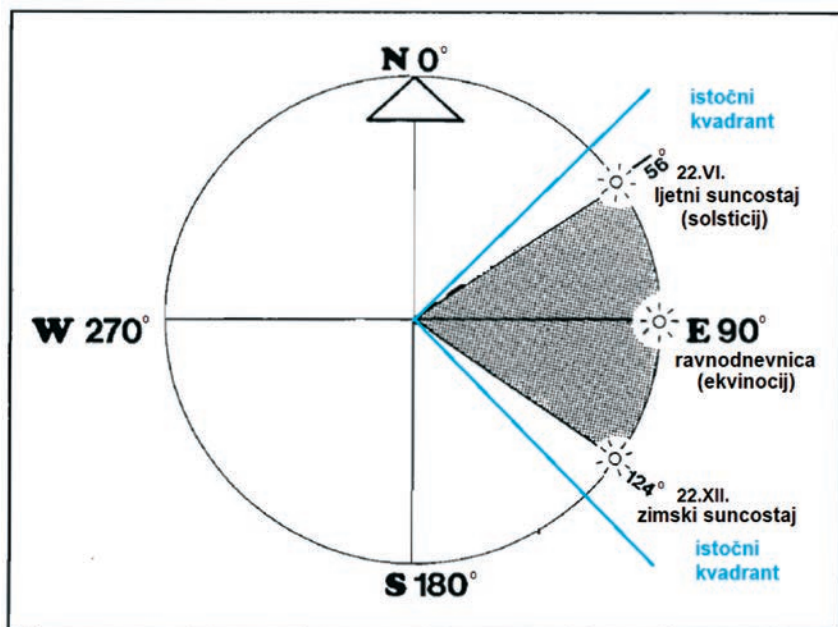
azimut crkve definirat ću kut koji glavna osi crkve u odnosu na geografski sjever. Za orijentaciju crkve točno u smjeru geografskog istoka azimut je dakle 90°

Znanstveni članci o orijentaciji crkvi mogu se smatrati vjerodostojnima, a mnogi su objavljeni i na internetu. U tom je pogledu vrlo informativan članak Stanka Piplovića o orijentaciji starohrvatskih crkvi u Dalmaciji [5]. Autor navodi da je vrlo staro pravilo da se kršćanske crkve orijentiraju svetištem (oltarom) prema istoku. To pravilo prevladava od 5. stoljeća, a na Zapadu se ustaljuje u 8. stoljeću. Krist je izvor svjetla, a sunce se rađa na istoku, pa se oltar i svećenik okreću prema istoku (sve do reforme koja je uslijedila nakon Drugoga vatikanskog koncila, otkad se svećenik okreće prema narodu). Takav se način građenja zadržao sve do renesanse, kad za katoličke crkve više nije obvezan, ali se u konzervativnoj dalmatinskoj sredini susreće još u kasnom baroku 18. stoljeća, pa se tek u 19. stoljeću prekinulo s takvom praksom. Nakon toga pri građenju u gradovima orijentaciju crkve ponajprije određuju urbanistički uvjeti, a u slobodnom prostoru reljef ili želja da crkva dominira u nekom prostoru. Primjer za to može biti Crkva hrvatskih mučenika u Udbini (azimut je 340°), koja dominira nad cijelim Krbavskim poljem. U pravoslavlju se

orijentacija crkvi pretežno u smjeru zapad-istok, čini se, zadržala do danas, a također su provedena opsežna istraživanja orijentacije crkvi. O tome su u članku »Orijentacija srednjovekovnih srpskih crkava Moravske škole« pisali Milutin Tadić i Gordana Gavrić [9].

Zanimljivo je sad nešto više reći o smjeru zapad-istok (ulaz crkve postavljen prema zapadu, a oltar prema istoku). Tadić i Gavrić [9] upozoravaju da crkveno pravilo za pravoslavne crkve kaže da crkva treba biti orijentirana »prema istoku« ili »prema izlasku sunca«, što je dosta neodređeno, ali ima smisao »prema istočnoj strani svijeta«. Zato u širem smislu »smjer istoka« može značiti kvadrant kojemu je sredina smjer geografskog istoka, dakle, odstupanja mogu biti do 45° prema sjeveru ili jugu. U užem smislu, »smjer istoka« prema Piploviću [5] može značiti položaj izlaska sunca, koji se mijenja tijekom godine. On se poklapa s geografskim istokom samo na dane proljetne i jesenje ravnodnevnic (ekvinocija), i to ako horizont nije zaklonjen terenom – brdima. Položaj izlaska sunca od proljetne se ravnodnevnic pomiče prema sjeveru. Za naše geografske širine, na dan ljetnog suncostaja (solsticija) otkloni se za oko 34°, odnosno azimut iznosi 56°. Jednako je na dan zimskog suncostaja, kad se otkloni prema jugu i azimut je 124°. Navedena

Slika 1. Godišnja promjena azimuta izlaska sunca u našim krajevima (osjenčano područje), preuzeto iz članka Stanka Piplovića »Razmatranje o orijentaciji starohrvatskih crkava u Dalmaciji, Starohrvatska prosvjeta«, Vol. III No. 21, 1991. [5], uz manju dopunu i izmjenu

područja prikazana su na slici 1. Područje od 34° do 124° prikazano je osjenčano. I naposljetku, točan geografski »smjer istoka« je s azimutom 90°.

Za starohrvatske je crkve Piplović [5] na temelju analize orijentacije 67 starohrvatskih crkvi u Dalmaciji i triju crkvi u Kvarneru utvrdio da je oko polovine njih usmjereno točno ili tek s neznatnim odstupanjima prema geografskom istoku. Azimut većine ostalih odstupa prema jugu, a tek neznatan broj prema sjeveru. Pretpostavio je moguće razloge odstupanja:

- korištenje starijih građevina ili temelja na kojima su podignute crkve
- antičko shvaćanje o protezanju obale Jadrana u smjeru istok-zapad
- lokalni urbanistički i topografski razlozi
- raspored religijskih službi – korištenje sjena objekta i otvora kao svojevrsnog sata i kalendara
- uzimanje mjesta izlaska sunca kao točke usmjerenja, a ne geografskog istoka
- nedovoljno poznavanje točnog smjera geografskog istoka.

U posljednjem je slučaju graditelj (ili svećenik-investitor), u času kad je pristupao obilježavanju crkve na terenu, ujutro osmotrio položaj izlaska sunca. Već smo rekli da se položaj poklapa s geografskim istokom samo na dane proljetne i jesenje ravnodnevnice, i to ako horizont nije zaklonjen terenom, tj. brdima. K tome, ako na terenu prema istoku postoje brda ili planine, sunce prividno »kasni« s izlaskom, što može dovesti do daljnjeg otklanjanja azimuta prema jugu. Postojalo je i mišljenje da se azimut crkve određivao po položaju sunca na dan njenog titulara. Autor [5] dokazuje da ta pretpostavka nije opravdana.

Autori analize orijentacije srednjovjekovnih pravoslavnih crkvi u Srbiji [9] došli su do sličnih zaključaka. Na temelju znatnog broja pravilno orijentiranih crkvi (nekih s točnošću boljom od 1°) –uz napomenu da do srednjeg vijeka nije bio poznat kompas, niti se igdje spominje orijentacija s pomoću zvijezde Sjevernjače – smatraju da su dobri graditelji poznavali metodu određivanja

strana svijeta po antičkom-rimskom arhitektu Vitruviju, s pomoću gnomona i analeme.

O orijentaciji ranosrednjovjekovnih crkvi u Dalmaciji (predromaničkih i ranoromaničkih) zanimljivo je navesti i mišljenje Tomislava Marasovića [4], koji navodi:

»– unutar srednjovjekovnog grada otklonom uzdužne osi od idealnog geografskog istoka crkva se prilagođava sustavu ulične mreže,

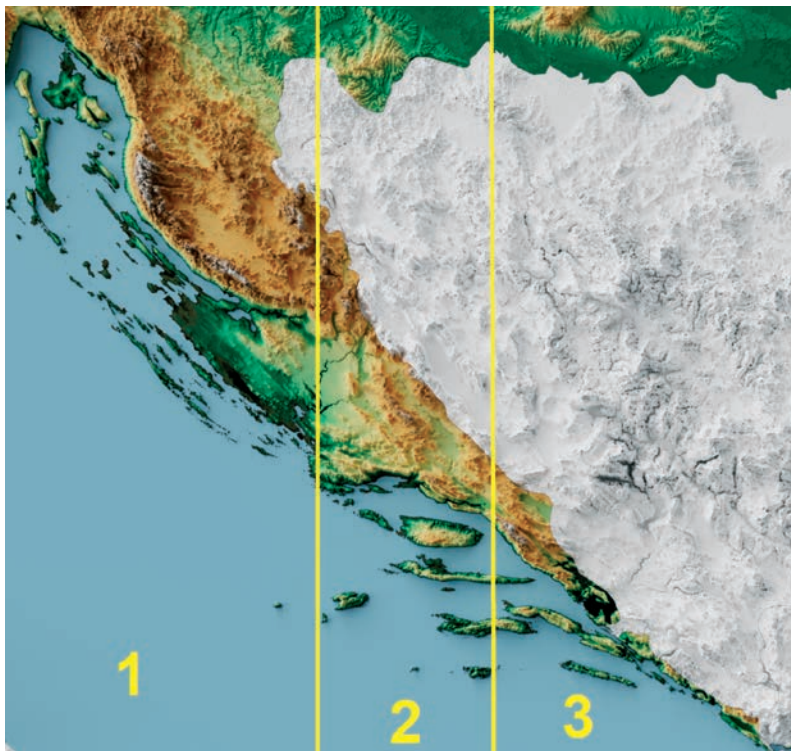
– na izvangradskim prostorima, ako su u građevinskom kontinuitetu izgrađene na temeljima prethodne rimske ili starokršćanske građevine, crkve slijede njihovu orijentaciju,

– na izvangradskim prostorima bez građevinskog kontinuiteta crkve u pravilu slijede osnovnu »dinarsku« geografsko-geološku konfiguraciju istočnojadranskog reljefa.«

Zapažanje o »dinarskoj« orijentaciji posebno je zanimljivo. Naime, autor je razvrstao predromaničke i ranoromaničke crkve u tri skupine: one pravilno orijentirane u smjeru zapad-istok, one s orijentacijom sjeverozapad-jugoistok te one s orijentacijom sjeveroistok-jugozapad (koje su vrlo rijetke). Crkve prvog (pravilnog) orijentacijskog tipa u pravilu se nalaze u srednjodalmatinskoj Zagori, na obali i otocima Srednje Dalmacije. Drugi orijentacijski tip nalazi se u kvarnerskom, sjevernodalmatinskom te južnodalmatinskom području. Ako se pogleda karta, odnosno reljef istočne obale Jadrana, mogu se uočiti tri osnovne zone koje se razlikuju po pravcu pružanja obale, odnosno gorja, a jednako tako i po orijentaciji crkvi (slika 2.). Prva zona, koja obuhvaća veći dio kvarnerskog otočja (osim Cresa), najveći dio podvelebitske obale, zadarske otoke te područje do rta Planke, ima smjer pružanja sjeverozapad-jugoistok. Ranosrednjovjekovne crkve u tom području slijede istu orijentaciju. Druga zona obuhvaća dalmatinsku obalu od rta Planke do Vrulja i srednjodalmatinske otoke Brač, Hvar i Vis, te Korčulu i Lastovo. i pruža se uglavnom u pravcu zapad-istok. Najveći broj crkvi u toj zoni slijedi istu orijentaciju. Treća zona obuhvaća obalu od Vrulje prema jugoistoku, uključujući Pelješac, Mljet i Elafitske otoke. Orijetacija je ponovno u pravcu sjeverozapad-jugoistok i ponovno većina ranosrednjovjekovnih crkvi prati tu orijentaciju. Autor ostavlja otvorenim pitanje

Slika 2. Istočnojadranski reljef s trima zonama, podijeljenima prema pružanju obale:

1. Kvarnersko-sjevernodalmatinska zona,
 2. Srednjodalmatinska zona,
 3. Južnodalmatinska zona,
- preuzeto iz članka Tomislava Marasovića O orijentaciji ranosrednjovjekovnih crkava u Dalmaciji [4]

(kao i mogući predmet daljnjih istraživanja) je li navedene orijentacije ranosrednjovjekovnih crkvi odredio samo reljef ili pak neki antički agrimenzurni sustav (antički sustav parcelacije državnog zemljišta; vrlo je poznat primjer polje kod Staroga Grada na Hvaru).

Zaključak je da nema suprotstavljanja u orijentaciji katoličkih i pravoslavnih crkvi. I istočna i zapadna crkva, sve do renesanse, slijedile su pravilo da je oltar crkve na istočnoj strani. Istočna crkva nastavlja tu tradiciju, a zapadna prepušta graditeljima slobodu orijentacije crkve, pri čemu odlučujuću ulogu imaju urbanistički uvjeti ili uvjeti terena. Tko je prvi postavio tezu da su katoličke crkve orijentirane obrnuto od pravoslavnih i kakve je namjere pritom imao, nije mi poznato i ne bih ovdje u to htio ulaziti. Nego, uživajte u planinarenju i hodanju, pa ako nađete na neku crkvu, izmjerite njezin azimut. Zabavljajte se razmišljanjem je li on točno u pravcu geografskog istoka, ili koliko je odstupanje, i koji su mogući uzroci odstupanja.

Literatura

- [1] Zlatko Smerke: Planinarstvo i alpinizam, Planinarsko društvo Ravna gora Varaždin, Varaždin, 1974.
- [2] Bogomir Janković: Priručnik iz vojne topografije, Vojnoizdavački zavod, Beograd, 1985.
- [3] Alan Čaplar: Planinarski udžbenik, Hrvatski planinarski savez, Zagreb, 2012.
- [4] Tomislav Marasović: O orijentaciji ranosrednjovjekovnih crkava u Dalmaciji, *Opusc. archaeol.* 23-24, 251-271, 1999-2000.
- [5] Stanko Piplović: Razmatranje o orijentaciji starohrvatskih crkava u Dalmaciji, *Starohrvatska prosvjeta*, Vol. III No. 21, 1991.
- [6] PD Klekovača, Prijedor, BiH: Orijentacija u prirodi, https://www.pdklekovača.org/?page_id=504
- [7] Đuka Pelcl, Davor Marković, Mislav Bošnjak: Orijentacija i topografija – Priručnik (radna verzija) za pripremu natjecanja mladih tehničara, Hrvatska zajednica tehničke kulture, Zagreb, 2013., <https://pdfcoffee.com/qdownload/prirucnik-iz-orijentacije-i-topografije-pdf-free.html>
- [8] HGSS: Orijentacija, <https://www.hgk.hr/documents/orijentacija-1-20185ae2d11857585.pdf>
- [9] Milutin Tadić, Gordana Gavrić: Orijentacija srednjovjekovnih srpskih crkava Moravske škole, *Glasnik Srpskog geografskog društva*, godina 2012., sveska XCII-br. 1

Zaslужni istarski planinari (1): Milivoje Topić

Uoči velike obljetnice u 2024. godini – 150 godina organiziranog planinarstva u Hrvatskoj – započinjemo seriju članaka kojima ćemo sažeto predstaviti zaslužne planinare u Hrvatskoj. Za razliku od svih drugih sportova, u planinarstvu nema natjecanja i rezultata pa nije lako sastaviti listu najuspješnijih pojedinaca. Ipak, najzaslužniji planinari mogu se izdvojiti na temelju njihova ukupnog doprinosa.

Počinjemo istarskim planinarima jer se o njima na državnoj razini malo zna, premda je danas u Istri planinarski pokret vrlo jak. Prema riječima stručnjaka, jedan od najbolje organiziranih županijskih saveza u Hrvatskom planinarskom savezu nesumnjivo je Istarski planinarski savez (IPS). Posebnost je IPS-a da okuplja i planinarska društva s područja Liburnije/Podučke, koja prema županijskom ustroju spadaju u Primorsko-goransku županiju. No, kako ta županija više nema svoj županijski savez, društva iz Opatije, Matulja i Lovrana pridruženi su članovi IPS-a. Planinari s obiju strana Učke odlično surađuju desetljećima, pa je takva povezanost logična. Osim toga, cijelo područje oko Učke zemljopisno i povijesno i pripada istarskom poluotoku.

Predstaviti ćemo desetak zaslužnih planinara s područja Istarske županije, ali i Liburnije. Riječ je o ljudima koji aktivno djeluju ili su djelovali barem nekoliko desetljeća. U obzir dolaze živući i preminuli planinari o kojima se dosad nije opširnije pisalo u Hrvatskom planinaru ili u drugim važnijim časopisima i knjigama.

To što započinjemo Milivojem Topićem nije slučajno, jer je on svojim dugogodišnjim djelovanjem i velikim zaslugama stekao posebno poštovanje među istarskim planinarima. Rođen je 29. listopada 1945. u selu Velikoj Ilovi kod Prnjavora u Bosni i Hercegovini, u tadašnjem srezu Banja Luka. Odrastao je u zemljoradničkoj obitelji oca Rajka i majke Radojke, rođ. Todorić, uz brata i sestru. Otac je bio seoski odbornik zadužen za razvoj sela, a majka kućanica. Posebno je zanimljivo spomenuti da je njegov otac 1959. pokrenuo odlazak ljudi iz toga kraja na privremeni rad u Sloveniju, što je tada jako zaostalo područje spasilo od gladi.

Niža četiri razreda osnovne škole završio je u rodnom selu, a potom je u Prnjavoru išao u osnovnu školu do 8. razreda i u gimnaziju. Sasvim slučajno upisao se na Pedagoški fakultet u Rijeci, što je usmjerilo njegovu daljnju sudbinu. Studirao je fiziku i elektrotehniku. Stigao je do apsolventskog staža i potom odslužio

Milivoje Topić za vrijeme studenskih dana u Rijeci

vojni rok. Zbog velike potražnje za nastavnicima uspio se zaposliti u struci, iako tada, a ni poslije, nije diplomirao. Od 1976. do 1978. radio je kao nastavnik u Centru odgoja i usmjerenog obrazovanja »Vladimir Čopić« u Senju. Predavao je elektropredmete budućim električarima. Potom je tri školske godine predavao elektropredmete u Strojarskom i elektro-školskom centru »Marko Orešković« u Ličkom Osiku, koji se nakon reforme školstva 1978. spojio s drugim školama u Centar za odgoj i usmjereno obrazovanje »Nikola Tesla« u Gospiću.

Od 1981. živi u Bujama. Do sredine 1990-ih predavao je paralelno elektropredmete u Srednjoškolskom centru »Vladimir Gortan« i tehnički odgoj u Osnovnoj školi »Mate Balota« u Bujama. Potom je otvorio privatno poduzeće za izvedbu elektroinstalacija, koje je vodio do odlaska u mirovinu.

Za vrijeme radnog vijeka u školstvu organizirao je brojne aktivnosti za svoje učenike. U svim je školama usporedno s redovnim obvezama radio s mladim tehničarima, razvijajući ljubav učenika prema radio-amaterstvu, elektronici i stjecanju praktičnog znanja nužnog za osnovno održavanje električnih uređaja u kućanstvu. Sa svojim učenicima osvojio je više priznanja na smotrama tehničkog stvaralaštva. Krajem 1980-ih nekoliko je puta organizirao odlazak učenika srednjih i osnovnih škola Bujštine na skijanje u bivšu Čehoslovačku, gdje su stotine učenika naučile skijati. U OŠ »Mate Balota« u Bujama potaknuo je 1999. osnivanje sekcije mladih planinara. Poučavao je učenike i u streljaštvu zračnom puškom.

Svoju planinarsku aktivnost započeo je u siječnju 1984. učlanjenjem u PD Planik iz Umaga (danas HPD Planik), samo mjesec dana nakon osnivanja toga društva. U Planiku je bio aktivan od 1984. do 2008. te bio u više mandata član Upravnog odbora. Godine 1997. u Bujama je osnovao podružnicu HPD-a Planik i bio njezin prvi voditelj. Krajem 2008. jedan je od osnivača PD-a Čičarija u Bujama te potom njegov dugogodišnji predsjednik. Njegov je najveći doprinos planinarskim organizacijama osnivanje IPS-a. Na Osnivačkoj skupštini 14. lipnja 2001. u Pazinu izabran je za prvog predsjednika i na toj dužnosti ostao je do 2006., kada ga je zamijenio Darko Lukšić. Ostao je aktivan u IPS-u kao dugogodišnji član Izvršnog odbora.

Teško je ukratko opisati njegovu cjelokupnu djelatnost tijekom četiriju desetljeća. Nekoliko je puta organizirao i vodio skupine planinara na Triglav, a osim toga organizirao je pohode u Gorski kotar i na Čičariju. Planinare je najradije vodio na zimski pohod na slovenski Snežnik, koji je u zimskim uvjetima pohađio 18 puta, a u ljetnima triput. Usto je vodio izlete po istarskim planinama: željeznička postaja Buzet – Žbevnica; Brgudac – Korita; Poklon – Vojak – Vela Učka – Poklon; Staza sv. Šimuna kod Gračišća itd. Nekoliko je puta išao na pohod Labin – Skitača, koji

Jedan od niza pohoda koji je vodio preko Čičarije

svake godine na Veliku Gospu organizira PD Skitaci iz Labina. Organizirao je planinarsko-pješačke pohode u povodu šparogade u Kaštelu. S Planikom je sudionik izgradnje prve planinarske kuće pod Žbevnicom 1996.

Velike su njegove zasluge za osnivanje IPS-a i uspostavu Istarskoga planinarskog puta (IPP). Linijsku planinarsku obilaznicu koja je pod imenom IPP Labinska Republika vodila od Slavnika iznad Kopa u Sloveniji do Vojaka na Učki uspostavili su planinari PD-a Željezničar iz Zagreba 1976. Osamostaljenjem Hrvatske i Slovenije početkom 1990-ih državna granica prekida tu stazu na Čičariji, pa nastaje potreba za reorganizacijom IPP-a. Da bi se to moglo realizirati, predložio je krajem 2000. istarskim planinarskim društvima osnivanje IPS-a. Kao predsjednik, organizirao je rad na uspostavi IPP-a, koji je svečano otvoren 2006. u Bujama, u dužini od 176 km i s 30 kontrolnih točaka. IPP ima ishodište na Crvenom Vrh (područje Grada Umaga), a završava na Crnoj punti kod Koromačnog (Općina Raša). Godišnje ga posjeti oko 10.000 planinara i drugih ljubitelja prirode. Bio je urednik prvog vodiča i dnevnika IPP-a 2006. godine.

Drugi veoma važan smjer rada IPS-a pod njegovim vodstvom odredio je budućnost Vojaka kao važnog planinarskog odredišta. Ministarstvo obrane RH (MORH) imalo je po završetku Domovinskog rata u svome programu rada rušenje kule na Vojaku i instaliranje radarskog postrojenja, što je podrazumijevalo zabranu prolaska civila preko vršnog dijela Učke. Nakon snažnog protivljenja IPS-a i planinara s Kvarnera početkom 21. stoljeća, 2004. postignut je kompromis s MORH-om te je radar instaliran u okružju postojećeg antenskog sustava ispod vrha Vojaka. Godine 2004. s IPS-om pokreće i vodi veoma

Sa suprugom kod planinarskog doma Žbevnica 1998.

jaku kampanju protiv divlje motokros vožnje po Istri. Na čelu IPS-a uspješno je surađivao i sa slovenskim planinarima, članovima Planinske zveze Slovenije, što se očitovalo i pri izdavanju planinarske karte koparskog područja, kada su u tu kartu unijeli planinarske staze Bujštine i dijelova Ćičarije koji graniče sa Slovenijom. Nekoliko dana prije ulaska Slovenije u Europsku uniju, 30. travnja 2004., s Društvom za turizam, sport, kulturu i razvoj Rakitovca potpisan je dogovor o suradnji. Taj je dokument omogućio da se zajedno, na Ćičariji, jednom godišnje organiziraju dani bez granica, kada su skupine mogle obostrano prelaziti državnu granicu bez graničnih formalnosti, na mjestu koje su prijavili policiji jedne i druge države. Planinarima i izletnicima iz dviju država tako je omogućeno da tokom cijele godine, uz najavu, prelade granicu izvan graničnih prijelaza na Ćičariji.

Prema njegovoj ideji, IPS je 2003. kod planinarske kuće pod Žbevnicom organizirao prvi susret planinara Istre. Od tada se svake godine u studenom organizira Dan istarskih planinara, koji je s vremenom postao prepoznatljiva manifestacija među planinarima Istarske i Primorsko-goranske županije, HPS-a i pograničnih područja Slovenije.

U suradnji s turističkom zajednicom Buja i mještanima Kaštela, Topić je 2006. radio na uspostavi danas atraktivne staze Kaštel – Kanjon Cingarela – Momjan (po mišljenju mnogih staza prolazi pored najljepšeg slapa u Istri – Cingarele). S Vladimirom Rojničem iz Pule osmislio je i 2018. realizirao obiteljsku stazu Marečica na Ćičariji. To je kružna planinarska obilaznica na području sela Račje Vasi i Rašpora. Rađena je pod vodstvom PD-a Ćičarija. Za sve njegove ostale planinarske aktivnosti bio bi potreban mnogo veći prostor od zadanoga.

Za svoj dugogodišnji nesebičan rad dobio je vrijedna priznanja. Uz prof. dr. Željka Poljaka i pokojnog Antuna Filipčića, prvi je planinar dobitnik Povelje

Na stazama encijana u Račjoj Vasi 2022. S lijeva Milivoje Topić, autor teksta Eduard Hemar i Vladimir Rojnić

počasnog člana IPS-a, 2016. Usto je prvi i zasad jedini planinar u povijesti istarskog sporta koji je dobio najveće društveno priznanje Nagradu za životno djelo Sportske zajednice Istarske županije (2020.).

Nagodinu, kada planinarstvo u Hrvatskoj obilježava svoj veliki 150-godišnji jubilej, imat će i junak naše priče razloga za slavlje jer 40 godina aktivnog djelovanja u planinarstvu nije malo. U svojim se aktivnostima borio za zaštitu šuma i staza od devastacije bilo koje vrste, posebno za slobodno planinarenje stazama Ćičarije i Učke, ali i za očuvanje izvornosti Velebita. I danas rado ode u planine, makar i na šetnju, a posebno voli svoju Ćičariju. Veliku mu potporu u svim njegovim aktivnostima daje supruga Marijana Topić, rođ. Marković, rodnom iz Ličkog Osika, koja se, kao komercijalistica, bavi veleprodajom kozmetike u Istri.

Na kraju treba spomenuti da je Milivoje Topić, osim u planinarstvu, aktivan i na drugim područjima. Godine 2007. potaknuo je osnivanje ekološke udruge Zenon u Brtonigli i bio u njenom upravnom odboru četiri godine. Posljednjih desetak godina djeluje kao tajnik Ogranka Matice hrvatske u Bujama, koji svake godine objavi nekoliko knjiga. Eduard Hemar

Nagrada za životno djelo Sportske zajednice Istarske županije

Izvori: Osobna izjava i dokumentacija Milivoje Topića iz Buja.

Lit.: Željko Poljak, Zlatna knjiga hrvatskog planinarstva, Zagreb, 2004.; Luka Jelavić, »Dobitnik priznanja Istarske sportske zajednice: Milivoje Topić prvi istarski planinar koji je dobio priznanje za životno djelo«, Glas Istre, Pula, 1. prosinca 2021.; 145 godina planinarstva u Istri, Pula, 2022.

Speleološka ekspedicija Srednji Velebit 2023.

Od 28. srpnja do 6. kolovoza održana je speleološka ekspedicija Srednji Velebit 2023. Organizirao ju je Speleološki klub Ozren Lukić iz Zagreba u okviru projekta »Istraživanje hrvatskog krša 2023« Komisije za speleologiju HPS-a. I ove je godine, kao i prethodne, logor bio smješten u blizini planinarske kuće Sveti Josip na području Komusovice. Tijekom deset dana druženja na Velebitu kroz logor su prošla 53 sudionika iz sedam speleoloških udruga (SO HPD Željezničar, HBSD, SU Estavela, SO HPD Snježnica, SU Kraševski zviri, SO Liburnija, SK Ozren Lukić).

Cilj istraživanja bilo je šire područje Žuljevca, Rusova, Razvršja, Pupka, Šmrčevice, Vršeljaka, Crne dulibe, Crnog vrha i padina Metle. Osim istraživanja novih područja i speleoloških objekata, cilj je bio i nastaviti istraživanja u jamama Like a rolling stone (-87 m) i Crnopolis (-210 m). Tijekom ekspedicije istraživalo se 37 speleoloških objekata, od kojih su čak 34 novoistražena. Od novih se objekata zasad nijedan ne ističe veličinom – uglavnom su manjih dimenzija i jednostavne morfologije, a među njima je nekoliko jama dubine 30 – 50 metara.

Glavni rezultati ekspedicije svakako je nova istražena dubina jame Like a Rolling stone, koja trenutačno iznosi oko 130 metara, i jame Crnopolis, čija je dubina sada 252,5 metra, a kanali se nastavljaju. Jama se nastavlja vrlo uskim meandrima i vertikalnim skokovima, pa je za napredovanje potrebno mnogo vještine i vremena. Dosegnutom dubinom, jama Crnopolis postala je po dubini 60. jama u Hrvatskoj.

VINKA DUBOVEČAK

Zligorova jama na Vršeljcima

Ekspediciju takvih gabarita gotovo je nemoguće izvesti ako u pripremi i provedbi ne sudjeluje velik broj ljudi, te im ovim putem od srca zahvaljujemo. Velika hvala kolegama špiljarima iz SO HPD-a Željezničar, SU-a Kraševski zviri, SU-a Estavela i SO HPD-a Snježnica na posudbi dijela opreme, što nam je omogućilo da svakodnevno više ljudi istražuje na više frontova. Također, organizaciju i provedbu ekspedicije

NINA TRINAJSTIĆ

Sudionici speleološke ekspedicije Srednji Velebit 2023.

podržali su i naši brojni donatori i sponzori, te im ovim putem šaljem zahvalu. Ekspediciju su podržali Komisija za speleologiju HPS-a, Rudarsko-geološko-naftni fakultet, Jama Baredine, Čisto podzemlje, Zmajska pivovara, Pivovara Medvedgrad, Pivovara Ličanka i udruženje građana Jadovno 1941. Velika hvala i Hrvatskom planinarskom savezu, koji je omogućio korištenje svojega kombija tijekom cijele ekspedicije, kao i članovima PD-a Visočica iz Gospića, koji su nam i ove godine ustupili na korištenje planinarsku kuću Sveti Josip, što je uvelike olakšalo logistiku logora.

Speleološki klub Ozren Lukić održao je i devetu godinu zaredom speleološku ekspediciju na širem području srednjeg Velebita. Lokacija logora mijenjala se šest puta, a istraženo je ukupno 196 speleoloških objekata. Još ima prostora za istraživanje te je planiranje ekspedicije za sljedeću godinu već u tijeku. Ovim putem pozivamo zainteresirane speleologe da nam se pridruže u budućim istraživanjima. Veseli nas činjenica da broj sudionika na ekspedicijama raste iz godine u godinu te se nadamo da će se tako i nastaviti, kao što raste i broj novopronađenih i istraženih speleoloških objekata na »našem« dijelu Velebita.

Damir Janton

Speleološka ekspedicija Sjeverni Velebit 2023

Speleološki odsjek PDS-a Velebit organizirao je i od 29. srpnja do 13. kolovoza održao speleološku ekspediciju na području Rožanskih kukova na sjevernom Velebitu. Sudjelovala su 43 sudionika iz osam speleoloških udruga iz Hrvatske, Austrije i SAD-a. Tijekom dva tjedna istraživalo se u 56 speleoloških objekata,

GORANA PERIĆ

Proširivanje u meandru u PT-6

od čega su čak 32 novopronađena. U deset otprije poznatih jama s ledom obavljen je monitoring radi mjerenja razine leda te je u svima ustanovljena niža razina leda nego prijašnjih godina. Najviša vrijednost topljenja leda ustanovljena je u jami Xantipi, gdje se od 2021. njegova razina spustila za 3,5 metra. Poseban je fokus bio na istraživanju jame radnog imena PT-6, u kojoj se tijekom dva tjedna stalno proširivao uzak meandar na dubini od 216 metara. Jama je posljednji put istraživana 2008., a jako strujanje zraka u neprolaznom meandru ukazivalo je tada na postojanje većeg prostora iza meandra i perspektivnost nastavka istraživanja. Ove su godine speleolozi napokon uspjeli proći kroz zahtjevan meandar i doći do nove perspektivne vertikale, koja nije dalje istražena zbog nedostatka vremena. K tome je rekognosciranjem teško dostupnog terena s pomoću drona pronađen ulaz impozantnih dimenzija, za koji se smatra da bi mogao dovesti do možebitnog spoja s ledenom dvoranom u Varnjači jer se nalazi u njezinoj neposrednoj blizini. Objekt nije potpuno istražen pa, kao i ostali neistraženi speleološki objekti na području sjevernog Velebita, čeka neka buduća istraživanja.

Maja Marinić i Gorana Perić

KRUNOSLAV RUINTAS

Jama Xantipa

20. planinarski pohod »Skradskim stazama do svetoga Bernarda«

U subotu, 22. srpnja, održan je u Gorskot kotaru jubilarni 20. planinarski pohod »Skradskim stazama do svetoga Bernarda«. Započeo je misom u crkvi svetog Antuna Padovanskog u Skradu, služenoj u čast svetom Bernardu, zaštitniku planinara. Nakon mise planinari su se popeli na Skradski vrh. Pohod je obuhvatio obilazak vidikovca Perić, vidikovaca podno Skradskoga vrha i posjet Kavranovoj stijeni. Sudionici pohoda imali su priliku posjetiti i kapelicu Marijinog uznesenja na nebo te planinarsko sklonište Rudetovu bajtu. Unatoč neizvjesnoj vremenskoj prognozi, u pohodu je sudjelovalo 60-ak planinara iz PD-a Skradski vrh i susjednih društava.

U povodu jubilarnog pohoda tiskana je planinarska iskaznica pohoda. PD Skradski vrh nagradit će planinare značkama, koje će se dodjeljivati ovisno o broju sudjelovanja na pohodu. U tu je svrhu izrađen žig pohoda.

U okviru obilježavanja jubilarnog pohoda i 90 godina planinarenja na području općine Skrad, planinarsko sklonište podno Skradskoga vrha uvršteno je u popis planinarskih objekata Hrvatskoga planinarskog

Uspón na Skradski vrh

saveza i dobilo službenu natpisnu ploču HPS-a, a izrađen je i žig skloništa.

Pohod je završio na Skradskoj dragi planinarskim grahom i druženjem. Hrvlje Zatezalo

Iločki planinari na vrhu Balkana

Od 21. do 23. srpnja članovi HPD-a Liska iz Iloka uputili su se na planinarski izlet na planinu Rilu u Bugarskoj. Ni višesatno čekanje na granici Srbije i

Sudionici pohoda kod planinarskog skloništa Rudetova bajta na Skradskom vrhu

Iločki planinari na Musali

Bugarske nije stišalo entuzijazam za dugo iščekivan uspon na Musalu. Prvo odredište na putu bio je grad Samokov, gdje je bio organiziran smještaj i zajedničko slobodno vrijeme. To je grad od oko 30.000 stanovnika. Na području od 300 metara može se vidjeti uređen centar s restoranima, šetnicom i uređenim gradskim parkom, ali i ulice bez asfalta i s divljom gradnjom. Imali smo prilike upoznati gastronomsku ponudu te doživjeti bugarski mentalitet, koji karakterizira vrlo brz i jednostavan dogovor pri pregovaranju.

Pohod na Musalu, najviši vrh jugoistočne Europe, započeo je u Borovcu, turističkome mjestu poznatom po zimskom turizmu. Prvi je dio uspona put do planinarskog doma Musala, koji se nalazi nadomak jednog od mnogih rilskih jezera. Put prema Musali vrlo je atraktivan i na njemu se može sresti mnogo planinara. Nastavlja se zahtjevnijim usponom prema planinarskom domu kod Ledenog jezera (2709 m), najvišeg jezera na Balkanu. Za uspon na vrh treba se u posljednjoj dionici puta dobro oznojiti, no na tom dijelu dočekao nas je spasonosan izvor vode. Tijekom uspona osobito su nas se dojmili uočljivi prijelazi u reljefu i vegetaciji. Posebno treba naglasiti rilska jezera, koja izgledaju kao kristalne oči u tkivu planine. Za uspon na Musalu (2925 m) trebala su nam četiri sata. Na vrhu smo istaknuli zastavu HPD-a Liska.

U povratku smo se zadržali u Nišu, gdje smo posjetili gradsko središte i poznatu Čele-kulu – najveću takvu izgrađenu od ljudskih lubanja. Bogato antičko i osmansko kulturno nasljeđe vidljivo je na svakom koraku. U povratku smo se dogovorili da taj planinarski izlet ne bude posljednji posjet Bugarskoj i da ćemo se vrlo brzo opet susresti.

Marko Kevo

Održani 26. Dani planinara Herceg-Bosne

Ovogodišnji 26. Dani planinara Herceg-Bosne održani su od 18. do 20. kolovoza u Parku prirode Blidinje, u planinarskom domu Orlova stina (1190 m). Organizirali su ih Planinarski savez Herceg-Bosne (PSHB) i PD Orlova stina iz Tomislavgrada, kao domaćin, uz potporu općine Tomislavgrad i Vlade Herceg-Bosanske županije (HBŽ). Ukupno je sudjelovalo između 500 i 600 planinara iz 53 planinarske udruge, među kojima ih je bilo 30 iz BiH i 17 iz Hrvatske.

Petak je započeo prihvatom planinara, prijavama na infopultu, postavljanjem šatora i smještajem planinara. Već prvi dan obećavao je dolazak većeg broja planinara, što se potvrdilo pristizanjem na otvorene izložbe duvanjskih akademskih slikara i slikara amatera pod nazivom »Naši za nas«. Nakon otvaranja i razgledavanja izložbe nastavljeno je druženje uz glazbu.

Sutradan su jutarnje pojavljivanje sunca i lagana izmaglica najavili dobro vrijeme. Uz jutarnji čaj i kavu odlučivalo se na koje će se staze tko uputiti. Organizirane su vođene ture na Čvrstnicu (vrh Pločno, 2228 m, u trajanju od 9 sati hoda), na Veliki Vran (2074 m, 7 sati) i na Jelinak (1805 m, 5 sati). Dakako, mnogi su poduzeli i druge ture, prema vlastitoj želji i u vlastitoj organizaciji.

Nakon povratka, za sve su planinare priređeni ručak i sportske igre, a potom i svečani program otvorenja Dana planinara Herceg-Bosne.

Susret je otvorio Ante Vukadin, predsjednik PSHB-a, a ujedno i predsjednik PD-a Orlova stina, koji je u svom kratkom govoru pozdravio sve prisutne planinare, zahvalio im se za dolazak te zaželio ugodan boravak u Parku prirode Blidinje. U ime HPS-a nazočnima se obratila dopredsjednica HPS-a Jadranka Čoklica, koja se zahvalila PSHB-u i domaćinima za

26. Dani planinara Herceg-Bosne

poziv te za cjelokupnu organizaciju, trud, vođenje i gostoprimstvo.

Nakon otvaranja, na prostoru oko doma upriličena je pokazna vježba »Upoznajmo speleologiju« članova SD-a »Mijatovi dvori«, na kojoj su prikazane teorijsko-praktične vježbe. Svi su ih sa zanimanjem pratili. Običaj je da se na Dan planinara održi radni sastanak i domjenak za sve predstavnike planinarskih društava te na kraju podijele zahvalnice i priznanja sudionicima. Večer je zaključena uz logorsku vatru i glazbu.

Nedjelja je osvanula uz buru, ali planinare to nije omelo da dan provedu u šetnji uz Blidinjsko jezero, na misi i pozirajući za milenijsku fotografiju te da uz zajednički ručak završe Dane planinara najavom da je u 2024. domaćin PD Vis iz Žepča.

Jadranka Čoklica

Dani planinara Dalmacije 2023.

Planinarski rujan u Dalmaciji započeo je na obroncima Kozjaka, uz panoramu predivnih Kaštela, gdje je održana velika planinarska manifestacija – Dani planinara Dalmacije. Domaćin skupa bio je HPD Malačka – Donja Kaštela.

Dani su počeli u petak, 1. rujna, prihvatom i smještajem sudionika u kamp pored planinarskog doma Malačka. Večer se nastavila putopisnim predavanjem Denisa Vranješa i Sanje Marinov Vranješ »Pireneji: Od Baskije do Katalonije«. Riječ je o dvoje supružnika, planinarskih vodiča, a Denis je k tomu i vodič instruktor HPS-a. Okupljenima su ispričali lijepu planinarsku priču i otvorili večer prepunu ponovnih susreta, prepričavanja anegdota i stvaranja novih uspomena.

Subotnji ranojutarnji sati ispratili su sudionike na planinarske ture Kozjakom. Organizirane su dvije ture, a obje su započele kod doma Malačka i vodile do Svetog Ivana Birnja, najvišeg vrha zapadnog dijela Kozjaka. Nakon odmora i vidika na Kaštela, dio skupine, predvođen Ivanom Pericom, vratio se preko Izvora na dom, a ostatak skupine, predvođen Igorom Laurićem, nastavio je grebenom Kozjaka do Orlova gniježda.

Slijedio je ručak, a hrane je bilo kao u restoranu. Vrijedni domari Mara i Marko Topić, zajedno s volonterima iz HPD-a Malačka, pripremili su pastu fažol, manistru na pome, fino varivo i svinjsko pečanje. Odmah nakon toga uslijedilo je službeno obraćanje domaćina i tradicionalni sastanak predstavnika društava. Prisustvovali su mu i predstavnici HPS-a

Dani planinara Dalmacije 2023.

Planinarenje po Kozjaku

te predstavnici Grada Kaštela i Turističke zajednice Grada Kaštela. Uz riječi zahvale, okupljenima se obratio predsjednik društva Zvonimir Perica, dobrodošlicu u Kaštela poželio je predsjednik gradskog vijeća Ivan Udovičić, a u ime HPS-a okupljene je pozdravio član Izvršnog odbora Bruno Turina.

Usljedila je potom poslijepodnevna planinarska tura do prapovijesnog svetišta Gospe od Stomorije, na kojem je bila organizirana degustacija domaćih vina i proizvoda. Odatle su se sudionici Malom feratom vratili na Malačku.

Službeni dio susreta završio je pozdravom sudionicima. Svoje pozdrave uputili su svim sudionicima član Izvršnog odbora HPS-a Bruno Turina i Zvone Ajdučić, potpredsjednik Planinarskog saveza Splitsko-dalmatinske županije. Večer se završila odličnom svirkom benda Diktatori, na kojoj su se sudionici neumorno zabavljali više od tri sata.

Manifestacija se završila u nedjelju ujutro zatvaranjem skupa i podjelom zahvalnica. U tri dana stali su bezbroj sati rada, mjeseci pripreme, 67 planinarskih udruga, oko 500 sudionika, a emocije i sretne trenutke ne možemo pobrojati. Hvala svima koji su sudjelovali kao gosti, a posebno hvala svima onima koji su pripomogli kao volonteri, jer bez svih njih ovaj planinarski događaj ne bi bio tako uspješan. Snježana Plazonja

23. fotonatječaj HPD-a Mosor

HPD Mosor u Splitu, raspisao je 23. Natječaj za najbolju fotografiju iz područja planinarstva, alpinizma, speleologije te planinske flore i faune. Natječaj je međunarodnoga karaktera, pa u njemu mogu

sudjelovati i strani državljani, a namijenjen je amaterskim i profesionalnim fotografima te ljubiteljima prirode i fotografije.

Prikupljaju se fotografije u šest kategorija: 1. Alpinizam, penjanje, turno skijanje, 2. Speleologija, 3. Planinski pejzaži, 4. Biljni i životinjski svijet, 5. Čovjek u planini, 6. Crno-bijela planinarska fotografija.

Autori, sudionici natječaja, popunjavanjem i slanjem prijavnice potvrđuju autentičnost snimljenih fotografija te preuzimaju odgovornost za njihov sadržaj. Obrada fotografije u programima za uređivanje fotografije dopuštena je do mjere koja ne narušava i ne mijenja osnovni smisao snimljenog sadržaja. Nije dopuštena montaža ili manipulacija prijavljenih fotografija, kojom se mijenja originalnost snimljene scene.

Fotografije se šalju u digitalnom formatu na e-mail foto.hpd.mosor.split@gmail.com, s naslovom »23. natječaj za planinarsku fotografiju 2023.« u .jpg i .jpeg formatu, pojedinačne veličine fotografije 5 MB i rezolucije od 300 dpi. Datoteku s fotografijama i prijavnicom pošaljite preko WeTransfera ili Jumbo Maila. Prijavljuje se najviše pet fotografija po kategoriji. Svaku prijavljenu fotografiju treba imenovati prema sljedećem modelu: *Redni broj_Ime i prezime_Naziv fotografije_ godina snimanja* (npr. *1_Ivo Ras_Planina_2019*).

Prijavom na natječaj autor daje suglasnost organizatoru da bez naknade može objaviti zaprimljene fotografije uz jasan potpis autora, isključivo u svrhu promocije i postavljanja izložbe i izrade njenoga kataloga, koji će biti objavljen na mrežnim stranicama.

Krajnji je rok za zaprimanje fotografija utorak 31. listopada 2023.

Dodatne informacije mogu se dobiti na foto.hpd.mosor.split@gmail.com. Žana Hrkać

23. FOTO NATJEČAJ
PLANINARSKKE FOTOGRAFIJE 2023.

Tema natječaja je planinarska fotografija po kategorijama:

- 1/ Alpinizam, penjanje, turno skijanje
- 2/ Speleologija
- 3/ Planinski pejzaži
- 4/ Biljni i životinjski svijet
- 5/ Čovjek u planini
- 6/ Crno-bijela planinarska fotografija

Natječaj je otvoren do utorka 31. listopada 2023.

Dodatne informacije možete dobiti na mail: foto.hpd.mosor.split@gmail.com

foto Žana Hrkać-Binkov

-
- 7.10. 13. Jesen u Šumi Striborovoj**
PD Kamenjak, Rijeka
-
- 7.10. 9. susret planinara u povodu 19. Bučijade u Ivanić-Gradu**
Društvo prijatelja prirode, Ivanić-Grad
-
- 7.10. Obilježavanje 60. obljetnice Filićevog doma i Cvjetne staze Ravne gore, jesenski pohod – tisa**
PD Ravna gora, Varaždin
-
- 7.10. Pohod Osječkim pješačkim putom**
HPD Bršljan-Jankovac, Osijek
-
- 7.10. Svjetski dan pješačenja**
PD Osorščica, Mali Lošinj
-
- 8.10. 3. Memorijalni pohod Od Premužića do Štampara**
HPD Gojzerica, Požega
-
- 8.10. Jesenski pohod Vinica – Martinščak**
HPD Vinica, Duga Resa
-
- 8.10. Proslava Dana HPD-a Blagus**
HPD Blagus, Blaguša
-
- 8.10. Tradicionalni pohod Kanjonom rijeke Kupe**
PD Vršak, Brod Moravice
-
- 14.10. Dan PD-a Promina**
PD Promina, Drniš
-
- 14.10. Obilježavanje 40. obljetnice Dubovačkog planinarskog puta**
PD Dubovac, Karlovac
-
- 14.10. Planinarska kestenijada na Hrastovičkoj gori**
HPD Zrin, Petrinja
-
- 15.10. 20. Dan istarskih planinara**
Istarski planinarski savez, Pula
-
- 15.10. 24. pohod Šetnicom uz Rječinu**
HPD HP i HT Učka, Rijeka
-
- 15.10. Jama bez dna – Zjatva (uspon Višnjica – Tribić – Zjatva)**
HPD Vrgorac, Vrgorac
-
- 21.10. Put kleti potkalničkog kraja**
PD Kalnik, Križevci
-
- 22.10. 25. Pohod po Seniorskom planinarskom putu**
HPD Zagreb-Matica, Zagreb
-
- 22.10. Sudnikov pohod**
HPD Japetić, Samobor
-
- 27.– 29.10. Dan planinara Dubrovačko-neretvanske županije**
Planinarski savez Dubrovačko-neretvanske županije, Dubrovnik
-
- 4.11. Ivanečko planinarsko Martinje**
PK Ivanec, Ivanec
-
- 5.11. Planinarsko Martinje pri Belegradu**
HPD Belegrad, Belec
-
- 11.11. Memorijalni Uspon na Strinčjeru**
HPD Dubrovnik, Dubrovnik
-
- 12.11. 12. Pohod na najviši vrh Slavonije - Brezovo polje**
HPD Strmac, Nova Gradiška
-
- 18.11. Uspon na Japetić povodom dana HPD-a Jastrebarsko**
HPD Jastrebarsko, Jastrebarsko
-
- 20. – 24.11. Planinarski tjedan u Varaždinu**
PD Ravna gora, Varaždin
-
- 26.11. Pohod po obilaznici Po vrhovima Učke i Čićarije**
PD Opatija, Opatija
-
- 2.12. 8. Planinarski divani**
PD Zanatlija, Osijek
-
- 10.12. 18. Izlet u nepoznati Papuk prigodom Međunarodnog dana planina**
Udruga SlavonSKI planinari, Osijek i JU Park prirode Papuk
-
- 10.12. Dan Kamenjaka**
PD Kamenjak, Rijeka
-
- 10.12. Pohod Ivanečkom planinarskom obilaznicom**
PK Ivanec, Ivanec
-
- 16.12. Božićni pohod Kalničkom gredom**
PD Kalnik, Križevci
-
- 16.12. Noćni pohod na Oštrc**
HPD Željezničar, Zagreb
-
- 16.12. Pohod Fokinom stazom**
PD Psunj, Pakrac
-
- 17.12. Božićno novogodišnji izlet**
HPD Veliko Brdo, Veliko Brdo
-
- 26.12. Tradicionalni uspon na Snježnicu za blagdan Sv. Stjepana**
HPD Dubrovnik, Dubrovnik
-
- 29.12. Noćni uspon na Japetić**
HPD Jastrebarsko, Jastrebarsko

Premetaljka:

VIP ŠALICE

[ime vrha]

Rješenje premetaljke iz prethodnog broja:
MA STISKAMO VRH = MAKSIMOV HRAST

Kada odgonetnete rješenje!

Rješenje premetaljke prijavite do 20. listopada 2023. putem web obrasca na stranici

<https://www.hps.hr/premetaljka/>

Točno rješenje i imena čitatelja koji ga prijave objavit ćemo u idućem broju.

Točno rješenje premetaljke iz prethodnog broja do zaključenja ovoga broja prijavili su:

(Redosljed imena ne prikazuje vremenski redosljed prijava rješenja i ne predstavlja rang-listu čitatelja!)

1. Stjepan Hanžić, PD Zagorske steze, Zabok
2. Dijana Maljevac, Zagreb
3. Dario Abramović, PD Kamenjak, Rijeka
4. Snježana Šimunović, PD Kamenjak, Rijeka
5. Sergej Stipaničev, PD Kamenjak, Rijeka
6. Dubravka Hržica, PD Zagorske steze, Zabok
7. Krunoslav Ružić, PD Kalnik, Križevci
8. Ivica Capan, HPD Dubovac, Karlovac
9. Davor Protulipac, HPD Martinšćak, Karlovac
10. Dejan Šimunović, HPD Petehovac, Delnice
11. Gordana Marčetić Matijević, HPD Bilogora, Bjelovar
12. Ivica Čepuran, HPD Martinšćak, Karlovac
13. Ivan Gracin, HPD Runolist, Zagreb
14. Krešimir Gracin, HPD Runolist, Zagreb
15. Ivan Sadaić, PD Zagorske steze, Zabok
16. Roan Rašuo, PD Skitaci, Labin
17. Marica Ivanković, HPD Zagreb-Matica, Zagreb
18. Domagoj Pavlić, HPD Garjevica, Čazma
19. Mirjana Malenica, HPD Dirov brijeg, Vinkovci
20. Paula Horvatić, HPD Zaprešić, Zaprešić
21. Vedrana Dobra, HPD Mosor, Split
22. Vlasta Klem, HPD Liska, Ilok
23. Marijan Turković, HPD Klek, Ogulin
24. Danijel Ciganović, HPD HZZO, Požega
25. Željko Vinković, HPD Bilogora, Bjelovar
26. Dragan Trboglav, HPD Gledavac, Metković
27. Jozo Bušić, HPD Strmac, Nova Gradiška
28. Frane Marković, HPD Japetić, Samobor
29. Helena Petrić, HPD Zagreb-Matica, Zagreb
30. Darko Fischer, HPD Bršljan-Jankovac, Osijek
31. Domagoj Pavlin, HPD Željezničar, Zagreb
32. Daliborka Pavlin, HPD Željezničar, Zagreb
33. Nedjeljko Fistončić, PD Imber, Omiš
34. Jasna Fistončić, PD Imber, Omiš
35. Ana Tomac, HPD Papuk, Virovitica

Maksimov hrast

IGLU ŠPORT

NAJBOLJA PLANINARSKA OPREMA

www.iglusport.hr

WWW.HERVIS.HR

PUEZ AQUA 4 / planinarska jakna **139,99 €** 1.054,75 HRK

PUEZ SPORTY DRY / planinarska majica **39,99 €** 301,30 HRK

PEDROC 3 / planinarske hlače **89,99 €** 678,03 HRK

ALP MATE MID WATERPROOF / planinarske cipele **169,99 € - 133,99 €** 1.280,79 HRK 1.002,09 HRK

MTN TRAINER 2 25L / muški ruksak za planinarenje **139,99 €** 1.054,75 HRK

MTN TRAINER 2 22L W / ženski ruksak za planinarenje **129,99 €** 979,41 HRK